

SYL—LR

SYL—LR:s METODISKA BIBLIOTEK

Lennart Ahl - Per Wikberg - Bertil Ydén

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
Schulbuchbibliothek

**Studieplan i
historia
för grundskolan**

Årskurs 8

S
Z-2
(1,64)8

ALMQVIST & WIKSELL · STOCKHOLM

STUDIENPLAN IN GESCHICHTE FÜR DIE
GRUNDSCHULEN

8.Klasse

Lehrerhandbuch

Georg-Eckert-Institut BS78

1 133 719 2

Beschafft
aus
Mitteln der
Stiftung
Volkswagenwerk

SYL — LR:s METODISKA BIBLIOTEK

Lennart Ahl - Per Wikberg
Bertil Ydén

Studieplan i
historia
för grundskolan

Årskurs 8

~~Internationales Schulbuchinstitut~~

~~Braunschweig~~

~~- Bibliothek -~~

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
Schulbuchbibliothek

20 437

ALMQVIST & WIKSELL - STOCKHOLM

© 1964 Lennart Ahl, Per Wikberg, Bertil Ydén och
Almqvist & Wiksell/Gebbers Förlag AB, Stockholm

Redaktionskommitté för
SYL—LR:s metodiska bibliotek:

INGVAR CARLSSON
SVEN HOLMSTRAND
BO BECKMAN

Författarna har av Kungl. Skolöverstyrelsen
tilldelats stipendium för studieplansarbete

S-B

12/8

S
Z-2(1,64)8

Printed in Sweden by

Gummessons Boktryckeri AB Stockholm 1964

Innehåll

- 5 Inledning
- 7 Arbetsätt
- 17 Längdsnitt:
- 17 Nationella frihetsrörelser och liberala reformsträvanden
- 23 Drag ur den imperialistiska politikens historia
- 27 Drag ur det brittiska samväldets utveckling
- 27 De båda världskriegen och deras förhistoria
- 31 Den ryska revolutionen och dess bakgrund
- 34 USA:s väg från nybyggarland till stormakt Alt. 1
- 36 USA:s väg från nybyggarland till stormakt Alt. 2
- 39 Kinas och Japans omdaning till moderna stormakter
- 42 Främre Orienten under 1900-talet
- 43 Internationellt samarbete under de sista 150 åren
- 44 Drag ur den tekniska och kulturella utvecklingen
- 45 Norden
- 45 Det moderna Sveriges framväxt
- 49 Våra nordiska grannländer
- 49 Hembygdens historia
- 50 Ett industrialiserat Västeuropa växer fram
- 52 Synpunkter på en historieinstitution
- 54 Bilagor (1-17)

~~Internationales
Schulbuchinstitut~~

Inledning

Den allmänna målsättningen i Läroplan för grundskolan ger vissa riktlinjer. Undervisningen skall ge

kunskaper genom "grundläggande orientering om mera betydelsefulla händelser, tidsföreteelser och personligheter" samt genom belysning av den "kulturella, sociala, ekonomiska, rättsliga och politiska utvecklingen";

attityder av olika slag — en föreställning om det arv gånga generationer efterlämnat samt en förståelse av gånga tider och människor; samt sådana

färdigheter att eleverna självständigt skall kunna förvärva kunskaper.

Tanken är således inte att eleverna nödvändigtvis skall erhålla en sammanhängande bild av hela det historiska förlopp, som anges i huvudmomenten för högstadiet. Dessa innebär stor frihet vid behandlingen av stoffet. I Läroplanens förslag till disposition av studieplan ges riktlinjerna för hur undervisningen kan läggas upp enligt de intentioner målsättningen anger.

Denna studieplan följs här. Skall eleverna aktiveras bör nämligen de olika momenten i årskurs 8 uppdelas i skilda block eller intresseområden, vilket underlättar elevernas möjlighet till överblick. De rekommenderade längdsnitten fyller denna uppgift.

Arbetssätt

Den materiella utrustningen för en undervisning av angivet slag finns inte på alla skolor. Hjälpmedel i form av uppgifter och övningar av olika typer existerar endast i begränsad omfattning. I väntan på sådan materiel får läraren arbeta under provisoriska förhållanden.

För att underlätta arbetet under övergångstiden ges en del typexempel på hur hjälpmedel kan konstrueras. Dessa återfinns i form av 17 bilagor på s. 54—74. Pedagogdagar,

ämneskonferenser och studiecirklar kan användas till gemensamt utarbetande av arbetsmateriel till olika intresseområden. Det blir ett arbete på lång sikt. En fördel är dock att arbetsmaterialets utformning kan anpassas efter lärarens vana vid de av Läroplanen anbefallda arbetsmetoderna och klassernas förmåga att arbeta aktivt. För båda parter måste det ofta bli en långsam inträning i en ny metodik.

För att underlätta ett arbetssätt enligt läroplanens intentioner är det lämpligt att två av veckans historietimmar sammanförs till en dubbeltimme. Vidare är det önskvärt att någon av lektionerna i geografi och samhällskunskap placeras i anslutning till historietimmarna.

Stoff

Denna studieplan får mera ses som ett förslag till metodisk uppläggning av historiekursen i årskurs 8 än som en stoffsamling. Stoffet måste nämligen i de flesta fall tas till utgångspunkt för val av arbetssätt. Detta samband mellan stoff och arbetssätt gör att antalet lektioner för de olika blocken ej kan fixeras. Läraren har sin frihet vid val av stoff och metod. Alltför ofta inskränks lärarens frihet av brist på hjälpmedel, främst bredvidläsningstexter, liksom av den lärobok som är anbefalld. Trots en del hänvisningar till läroböcker är denna studieplan upplagd helt utan kännedom om hur läroböckerna i framtiden kommer att se ut.

Samordning med andra ämnen är möjlig i de flesta fall (jfr s. 36). Integrering är ett betydligt svårare problem. Det ges ett exempel på hur denna fråga kan lösas — metodiskt och ämnesmässigt (s. 50). Samordningsfrågor måste dock lösas vid gemensamma ämneskonferenser inom de skilda skolenheterna.

Färdigheter

Den undervisning i studieteknik som meddelas i svenska är en förutsättning för att eleverna skall kunna arbeta på föreslaget sätt. Trots detta är det många nya problem rent arbetstekniskt

som eleverna kommer att möta. Hänsyn till detta bör tas i undervisningen. Svårighetsgraden i uppgifterna bör successivt stegras, liksom kraven på elevernas egna aktiva arbeten. Om inlärningen av ett visst stoff kan förefalla att ta för många timmar i anspråk, kan detta i många fall motiveras av den färdighetsträning ifrågakvarande stoff kan ge.

Den disposition som Läroplanen och denna studieplan följt kan betraktas som en rekommendation till den enskilde läraren. Ordningen kan brytas i anslutning till någon aktuell händelse under läsåret eller av andra skäl.

Arbetsätt

För att undvika en upprepning av förslag till olika möjligheter att praktiskt lösa de metodiska problemen i samband med de skilda intresseområdena presenteras de först i en allmän översikt.

Som tidigare nämnts är det orimligt att en lärare eller en arbetsgrupp under ett läsår skall hinna utarbeta material och detaljerade arbetsanvisningar till hela årskursen. Lämpligt är i stället att välja ut ett eller ett par intresseområden, som penetreras grundligare och utprovas under en "intensivperiod". Under loppet av några år kan på så sätt alla avsnitt bli föremål för intensiva studier. Skolan har då till sitt förfogande en planerad kursgång med rikligt arbetsmaterial. Detta kan ligga till grund för arbetet inom ämnet, för inköp av materiel och för vidareutveckling av metodiken.

USA:s väg från nybyggerland till stormakt är en lämplig första arbetsuppgift. Här finns god tillgång på för eleverna lätt-tillgänglig arbetsmateriel. Området är begränsat och stimulerande.

När ett intresseområde utvalts för intensivstudium blir den första åtgärden att förteckna all den materiel, som har med detta område att göra.

1. Läseboksstycken (svårighetsgrad, antal ex.)
2. Facklitteratur i enstaka exemplar
3. Bilder (diapositiv, bildband, böcker, vykort etc.)

4. Kartor (diapositiv, atlas, väggharta)
5. Gratismaterial (ambassad, resebyrå, reklam etc.)
6. Aktuellt (tidningar, radio, TV)

Efter denna kartläggning kan för arbetsgruppen följande arbetsgång vid intensivplaneringen rekommenderas:

1. Grundkursen
2. Överkurs, fyllnadsuppgifter, fördjupningsuppgifter
3. Redovisning
4. Stimulering

Denna typ av förberedelse bygger på ett arbetssätt i klassen efter följande mall:

1. Stimulering eller introduktion
2. Grundkurs
3. Fritt arbete
4. Redovisning

Stimulering

”Stimulering” är en alternativ term för introduktion. Avsikten är att sätta elevernas fantasi i rörelse, att egga nyfikenheten och att översiktligt presentera ämnet. Därför bör man bl. a. anknyta till elevernas egen erfarenhetsfär och det aktuella stoffet. Stimuleringen kan omfatta en hel lektion eller del därav.

Metod

A. Diskussion

Allmän klassdiskussion med utgångspunkt från någon aktuell förstasideshändelse. Vad ligger bakom denna händelse? Är problemet nytt? Finns problemställningen inom individen — revolution, strejk, våld etc? Inom er själva? Läraren anknyter hela tiden till företeelser inom intresseområdet och försöker förmedla en historisk syn på det aktuella.

B. Bild

Bilden ställs i centrum. Är salen mörk och bilderna många är dock risken för uttrötning större än vid diskussion. Att aktivera eleverna inför en bild kräver en viss träning. I början av läsåret är det bättre med en eller ett fåtal bilder. Bilden kan användas som symbol för hela avsnittet, t. ex. Goyas avrättningsscen, Delacroix frihetsgudinna på barrikaderna. Den kan användas som information om olika företeelser inom avsnittet, t. ex. en folkmassa i uppror, barnarbete, ett arbetarhem — fyra till fem bilder. Bilden kan vidare användas som illustration till en aktualitetsdiskussion.

C. Film, TV

Det är brist på filmer till historieundervisningen. En lucka borde dock lätt kunna fyllas med korta filmslingor av stimulanskaraktär till de olika intresseområdena. Visningstiden bör inte vara längre än 5—7 minuter. Dokumentärfilmer i TV, reportage i Aktuellt eller Skol-TV — Bakom rubrikerna — borde någon gång kunna användas.

D. Radio, ljudband

Bandinspelningar av ett radioprogram är utmärkt stimulering. Även här gäller regeln att avsnittet skall vara kort och kunna ge upphov till diskussion eller anledning att ställa frågor.

E. Musik

En sång eller ett musikstycke på grammofon eller ljudband kan utan inledande kommentar öppna en lektion. På detta stadium bör det vara musik som är lättillgänglig för eleverna, t. ex. Marseljäsen, Internationalen, något skillingtryck eller dylikt. Utnyttja musikgruppen i årskurs 8!

F. Tidningsartikel

Med hjälp av skolans elektrostencilapparat eller genom rekvisition från Bibliotekstjänst kan tidningsartiklar kopieras. Dessa bör dock i allmänhet kombineras med arbetsuppgifter, vilkas lösande kan påbörjas gemensamt under stimuleringslektionen.

G. Attityd

Elevernas inställning till företeelser av olika slag kan utgöra stimulering inför studiet av ett intresseområde. Hur är deras inställning till frågor rörande nationalism, till Sovjet, till USA, till rasproblemen etc. Här kan man på ett arbetsblad rikta några frågor till dem att besvaras, helst anonymt. Svaren kan vara av flervalstyp eller Ja, Nej, Vet inte. (Jfr Den ryska revolutionen och dess bakgrund s. 32.)

H. Arbetsuppgifter

Eleverna bör även under denna typ av lektion få tillfälle till eget aktivt arbete. Uppgifterna skall dock icke vara svårare än att de kan lösas på ett fåtal minuter — högst tio. De kan bestå av frågor i anknytning till en bild — projicerad eller på bänken framför varje elev. En tidningsartikel, en dikt eller annan text kan också utgöra grund för arbetsuppgifter. Svaren kan antingen diskuteras omgående eller utgöra inledningen till uppgift som skall lösas under det friare arbetet inom intresseområdet.

Grundkurs

Grundkursen skall vara enkel. Alla elever bör ha möjlighet att inhämta den. Den skall ge tillräcklig bas för senare överkurs eller uppgifter av annat slag.

Grundkursen kan hämtas direkt ur läroboken. Läraren kan sammanställa en egen, om läroboken är olämplig med hänsyn till den planering av intresseområdet som avsetts. Eleverna kan själva inom ramen för sitt grupparbete sammanställa en grundkurs inom ett mindre område. Alla elever skall, vil-

ken form man än använder, ständigt kunna ha tillgång till grundkursen.

Grundkursen kan från början ges för hela intresseområdet. Man kan också ge en särskild grundkurs för mindre avsnitt, om man finner en uppdelning lämplig och önskvärd (jfr Nationella frihetsrörelser och liberala reformsträvanden s. 17 och Den ryska . . . s. 32).

Grundkursen kan också hastighetsindividualiseras så att varje elev får arbeta i den takt som passar honom eller henne (jfr Nationella fri. . . s. 19 och Den ryska . . . bil. 5).

Metod

- A. Vanlig läxpreparering med hela klassen.
- B. Eleverna får själva bearbeta texten med hjälp av anteckningar eller med understrykningar, markeringar och systematisering. Denna arbetsform kräver en träning från årskurs 7 i studieteknik, som måste hållas aktuell. Fortgående samarbete med läraren i svenska är givetvis önskvärt.
- C. Genom studietekniska ledfrågor, s. k. instuderingsfrågor, kan läraren direkt hjälpa eleverna fram till det väsentliga i texten. Om texten görs något utförligare, kan svaren på dessa frågor, som alltid skall vara fullständiga satser, utgöra grundkursen i punkter (jfr bil. 1).
- D. Konstruktion av korta textstycken med omedelbara frågor, steg för stegmetoden (jfr bil. 6).
- E. Läraren dikterar eller föreläser självvald kurs. Förutsättningen för denna grundkurspreparering är att eleverna i årskurs 7 erhållit en god träning i att lyssna och anteckna.
- F. Visning av några bilder kan i vissa fall utgöra stommen till en grundkurs (jfr Världskrigen s. 29).
- G. Den utrikespolitiska delen av grundkursen kan inläras genom arbetsövningar till historiska kartor (Nationella fri . . . s. 19, bil. 2 och Den ryska . . . s. 32, bil. 5).

Till grundkursen kan fogas en ordförklaringsövning. Systematiskt utnyttjad ger denna en kunskap i historisk terminologi. Det gäller dock inte bara att förklara främmande ord och termer utan också för den vuxne välbekanta ord och fraser som "fruktad", "landavträdelser", "hålla sina fiender stängnen" etc. (se bil. 17).

Grundkursen kan eleverna arbeta med som hemuppgift på kortare eller längre sikt. Viss tid till inlärnin under lektions-tid kan i många fall vara en fördel.

- a) Kontrollen av grundkursen kan ske gemensamt, muntligt eller skriftligt på avtalad lektion före det fria arbetet.
- b) Kontrollen av grundkursen utgörs av självriktande prov (jfr bil. 5). Här tillgöses individualiseringsaspekten (jfr ovan hastighetsindividualisering av grundkursen). När en elev är färdig med inlärnin erhåller han ett prov, som han utför utan direkt lärarkontroll. Därefter rättar han svaren med hjälp av en mall. Denna form av kontroll kräver träning och insikt hos eleven — en färdighetsövning i sig.
- c) Grundkursen kan bilda stommen vid en slutredovisning, där grundkursförhöret blir den röda tråden, och redovisningen av de olika arbetsuppgifterna från det fria arbetet utvecklas till fördjupande svar på vissa områden.

Fritt arbete

För att undvika enformighet i arbetet är det viktigt att tillse att ingen elev tvingas att arbeta enbart med grundkursen hela arbetsperioden. Fördjupning av vissa moment inom ett område kan ges till alla i form av särskilt utarbetade arbetsuppgifter. Dessa får eleverna arbeta med under ett begränsat antal lektioner. De kan arbeta individuellt (iu), i par (pu) eller i grupp (gu). Uppgifterna bör vara svårighetsgraderade, t. ex. tre svårighetsgrader, markerade med x (lätt) xx (medelsvår) xxx (svår) (bil. 8—9).

Antingen kan samtliga elever starta samtidigt med detta arbete eller också får de välja en uppgift när de är färdiga med grundkursen och det självriktande provet.

Arbetsuppgifterna behöver ej täcka hela området. De bör snarare punktvis fördjupa elevernas kunskaper inom ett begränsat område.

Metod

- A. Överkurs eller uppgifter direkt angivna i läroboken.
- B. Läraren kan skriva ner några frågor till en äldre och fylligare lärobok (bil. 3).
Råd: Samla äldre läroböcker i historierummet. Där gör de bättre nytta än som bränsle.
- C. Särskilda anvisningar kan utarbetas (bil. 8—9) till speciella uppgifter. Dessa bör i början av läsåret vara enkla med preciserade frågeställningar, materialhänvisningar och förslag på redovisningsformer. Senare under läsåret kan uppgifterna bli mera allmänna och lösas på ett självständigt sätt (bil. 15—16). Stoff till arbetet hämtas ur läseböcker, skönlitteratur, tidningar, tidskrifter, facklitteratur. Även bilden kan finnas med (jfr bil. 8—11).
- D. Enbart bilden kan också användas som utgångspunkt för en uppgift. Här finns möjlighet att ta med konst, t. ex. Massakern på Chios av Delacroix. Andra bilder hämtade från bildband — monterade som diapositiv — eller från böcker kan ge ett gott utbyte samt god färdighetsträning i bildseende. Även text kan komplettera (bil. 13).
- E. Särskilda uppgifter i att behandla statistik ger en god färdighetsträning (bil. 12).
- F. Musikuppgifter kan ges till särskilt intresserad elev eller grupp av elever. Praktiska möjligheter till ostört lyssnande bör kunna finnas.
- G. Arbetsuppgifter i separat utgiven arbetsbok är självklart tacksamma. Läraren kan själv komplettera dessa med litteraturhänvisningar.

- H. Läraren kan också ge eleverna en stencilerad förteckning på litteratur och läseboksstycken inom intresseområdet. De får där själva välja de avsnitt som intresserar dem. De snabbare hinner då läsa flera texter under angiven tid. Denna läsning kan läggas upp som fri läsning utan redovisningsskyldighet.
- I. En typ av uppgift som samtliga elever kan arbeta med inom ett intresseområde är tidningsbevakning (jfr Den ryska . . . s. 33).
- J. Museibesök, studiebesök och intervjuer kan läggas till grund för speciella uppgifter.

Redovisning

Ett friare arbetsavsnitt bör alltid följas upp av någon form av redovisning. Denna tar längre tid än vanliga läxförhör. Utbytet blir istället en ökad färdighetsträning i speciellt muntlig och skriftlig framställning.

Begreppet redovisning rymmer både läxförhör, repetition och s. k. elevföredrag. Ju flera timmar det friare arbetet omfattar desto längre tid måste man beräkna till redovisning. Läraren har möjlighet att redan på planeringsstadiet avgöra vilka uppgifter som oundgängligen skall presenteras för eleverna. Arbetssätt och materialtillgång förutsätter i allmänhet många olika uppgifter. Specialisten skall då kunna dela med sig.

Metod

A. Skriftlig

1. Prov

Den korta provtypen på grundkursen är redan nämnd. Oberoende av om det är läraren eller eleven själv som rättar, skall det vara läträttat (jfr Dalén-Eriksson-Koort: Frågekatalog 1, Almqvist & Wiksell 1961).

Ett avslutande prov i skriftlig form på hela intresseområdet blir i en del fall nödvändigt. Denna skriftliga provform kan man varken avråda från eller tillstyrka. Stoffet

och uppläggningsen av arbetet samt tidsaspekten blir det avgörande.

2. Arbetspärm eller arbetsbok

Många av de uppgifter eleverna får att lösa från den allra första stimuleringslektionen via grundkursinhämtandet till det fria arbetet med åtföljande redovisning, ger arbetsmaterial i skriftlig form. Detta skall förvaras i en pärm eller utgöra en arbetsbok för intresseområdet. I anvisningarna till uppgifterna under det fria arbetet kan direkt angivas vad som skall redovisas i uppsattsform, som stolpar, i form av illustrationer etc. (jfr bil. 8—11).

Även stödanteckningar till elevens muntliga föredragning skall ingå i denna arbetsbok, liksom de *anteckningar* eleverna gör på kamraternas redovisningar och lärarens kommentarer (jfr bil. 7). Det är viktigt att läraren då och då gör en stickprovskontroll av dessa arbetsböcker. De måste vara prydliga. Vidare ger de även ett gott stöd för bedömningen av arbetsresultatet vid betygsättningen.

3. Stencilerade sammandrag

En del av resultaten av elevernas eget arbete kan ha ett sådant värde, att de i skriftlig form bör delges kamraterna. De kan gälla grundkursen på ett avsnitt, en redogörelse för något ämne av särskild vikt, där kamraternas anteckningsteknik ej kan väntas räcka till, eller ett välgjort diagram etc. Eleverna bör ges möjlighet att själva svara för detta stencilarbete.

B. Muntlig

Den muntliga redovisningen skall dominera. Om grundkursen inte löper in i det fria arbetet utan alla elever har fått den i uppgift till en bestämd lektion, passar det korta läxförhöret bäst. Möjligheten finns även, att under det fria arbetet inleda varje arbetspass med några minuters förhör på elementa.

Den viktigaste muntliga redovisningsformen är elevernas presentation av resultaten från det fria arbetet. Här före-

ligger visserligen risken att det blir enformigt både för lärare och elev. Med en riktig träning i olika sätt att redovisa — skall vara given i årskurs 7 i svenska — och med lärarens kommentarer som sammanbindande element blir risken dock liten.

Slutredovisningen av ett intresseområde kan läggas upp på så sätt, att lärarens förhör på grundkursen blir den röda tråden. De uppgifter eleverna haft att lösa under det fria arbetet redovisas som en fördjupning av ett visst moment. Lärarens kommentar och frågor ger sammanhanget. Stoffet vidgas och översikt erhålles. Eleverna måste vara aktiva, då frågor på elevredovisningarna ideligen ställs, och ett ev. skriftligt förhör på *anteckningar* från dessa kan ges. Eleverna skall läras att göra sina redovisningar för kamraterna — icke för läraren. De skall kunna utnyttja hjälpmedel i form av olika slag av illustrationsmaterial, självkonstruerat eller lånat. De skall kunna välja lämplig redovisningsform: föredrag, dialog, dramatisering, estradiskussion, utfrågning av kamraterna etc.

Hemarbetet

Det fria arbetet, som bygger på hjälpmedel inom skolan, kan svårigen bedrivas utanför skolsalen, varför det i allmänhet blir grundkursen som kan ges i läxa.

Arbetet utanför skoltid — i hemmet, på studiebesök, i skolan — förekommer dock även i samband med det fria arbetet. Detta arbete har en starkare grad av frivillighet, då bakgrunden kan vara elevens önskan att utvidga en given uppgift, som således icke ryms inom den av läraren givna tidsramen.

Nationella frihetsrörelser och liberala reformsträvanden på 1800-talet

Detta avsnitt är svårt för eleverna. Därför måste vid presentationen en viss schematisering göras.

Vidare måste tonvikten läggas på färdighetsträningen. Det gäller att på nytt lära eleverna historisk arbetsmetodik.

En grovuppdelning av intresseområdet kan göras som följer:

- I. Bakgrunden till revolutionen 1789 och tiden fram till 1815
- II. De nationella frihetsrörelserna till omkring 1870
- III. Reformers, revolutioner, industrialism

Introduktion

Välj ett u-land. Be eleverna ta med geografiboken. Peka på problem i detta land, som också var aktuella för Europa vid sekelskiftet 1800 — näringslivet, den begynnande industrialiseringen, sjukvården, frihetsproblemet, den allmänna bildningsnivån, den politiska demokratin etc. Jämför med det moderna Sverige. Hur har våra dagars samhälle vuxit fram?

I. *Bakgrunden till franska revolutionen. Tiden 1789—1815*

Eleverna har glömt det mesta av vad de läste i årskurs 6. En repetition är därför nödvändig, men den skall vara kortfattad och enkel samt peka fram mot de nya kursavsnitten.

En skiss (ex. s. 18) kan ge eleverna en överblick över de utvecklingslinjer läraren önskar följa.

II. *De nationella frihetsrörelserna till omkring 1870*

Stoffsamling

En nation — en stat (språk, religion, folkslag — splittring, enande).

A. Enande

Tyskland — den stortyska och lilltyska lösningen; kollision med grannstater; Danmark, Frankrike; Bismarck.

Italien — begynnande samling under Sardiniens ledning (obs behovet av reformer; skillnaden idag mellan N och S Italien); korsande stormaktsintressen; Sardiniens Cavour.

B. Splittrande

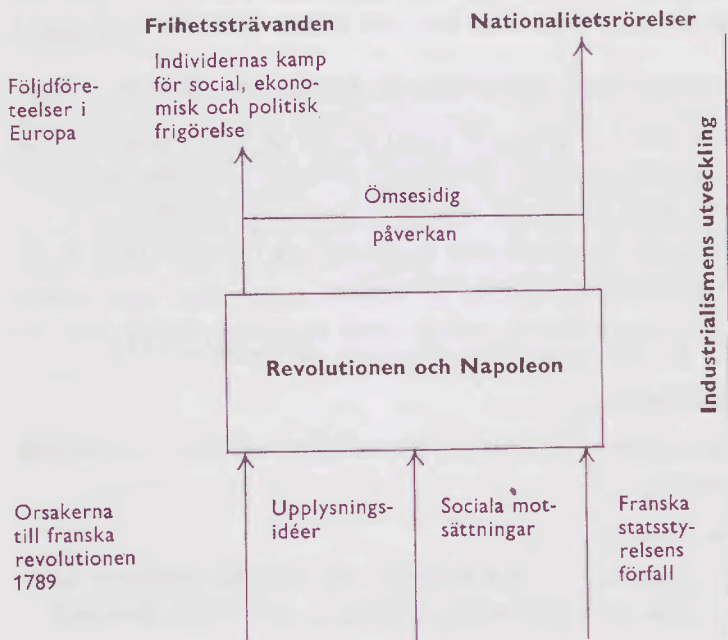
Balkanhalvön — många språkgrupper, stormakternas intressekonflikter; Grekland 1830 — Berlin 1878.

Holland — Belgien

Behandlingen av Sydamerikas frihetskamp hänföres till avsnittet Drag ur den imperialistiska politikens historia.

Skandinavismen och fennomanismen behandlas i samband med avsnittet om Norden. De bör dock även nämnas i sitt sammanhang med motsvarande rörelser på kontinenten.

Upptakten till ett avsnitt kan vara några nationalsånger och flaggor; förändringarna på kartan mellan åren 1815 och 1871 eller fram till våra dagar kan studeras. Nationalismen — en nation — en stat — definieras (jfr den moderna idrottspubliken); gränsvister — Slesvig-Holstein; Karelen, Åland, Elsass-Lothringen. Dagsaktuella anknytningar finns nästan alltid (jfr Cypernkonflikten 1964).

Arbetsätt

Därefter påbörjas inläringen av grundkursen (bil. 1, jfr också s. 10). Här kan det vara lämpligt att sätta in en ren färdighetsövning i kartläsning. Denna övning får ses dels som ett komplement till, dels som ett bevästande av grundkursen. Men lika viktig är kartövningens karaktär av förberedande färdighetsträning för kommande kartstudier (bil. 2).

För de elever som före den beräknade tidens slut blir färdiga med grundkursen och kartövningarna, bör det finnas fyllnadsuppgifter i reserv. Att på detta avsnitt ägna alltför många lektioner till fritt arbete medger inte tiden. Äldre och fylligare läroböcker kan ge utmärkt material till fyllnadsuppgifter av överkurskaraktär (bil. 3). Vissa fantasieggande och dramatiska händelser kan ge stoff till enkla, men klart preciserade uppgifter, t. ex. Garibaldi. Någon enkel bilduppgift av samma typ som Lotsen lämnar fartyget (bil. 13) kan också förekomma. En något svårare uppgift kan beröra problemen kring Emstelegrammet.

Ett slutförhör, skriftligt eller muntligt bör äga rum. Elever som arbetat med fyllnadsuppgifter redovisar antingen skriftligt i sin arbetsbok eller ges möjlighet att väva in redovisning i lärarens förhör på grundkursen. Lämpligt kan vara att avrunda förhöret med skissen (s. 18). Denna blir då också inledningen till det tredje avsnittet.

III. *Reformer, revolutioner, industrialism*

Parallellt med nationalitetsrörelserna utvecklades industrin. Förändringarna för den enskilde i samband med dess utveckling pressade fram krav, vilka understöddes av frihets- och jämlikhetsidéer, som sprungit fram ur upplysningen och omsatts i franska revolutionen.

Undervisningen skall söka ge en förståelse av att alla folk i olika tempo passerat, passerar eller kommer att passera de skilda stadierna från naturahushållning till industrisamhälle. Det är genomgående lämpligt att belysa utvecklingen med hjälp av konkreta situationsbilder och individuella levnadsöden.

Introduktion

Introduktionen till detta avsnitt kan centreras kring bilden, som t. ex. kan illustrera:

- samhällets struktur — naturahushållning, begynnande industri;
- tekniska uppfinningar — industri, kommunikation, medicin, befolkningstillväxt.

Grundkurs

För att visa två olika utvecklingslinjer — evolutionen och revolutionen — kan England och Frankrike utväljas som typ-länder.

Då liberalism och socialism självklart mycket ytligt måste beröras i grundkursen, kan det vara skäl att komplettera den med en ordförklaringsövning, som samtidigt får bli ett minnes- och terminologiblad, bl. a. -ismer av olika slag (bil. 17).

Kan läraren i samhällskunskap i samband med detta avsnitt behandla det engelska statsskicket, vore det ett gott stöd.

Arbetsätt

Detta avsnitt kan också behandlas i form av vanlig klassundervisning. Nedanstående förslag till arbetsuppgifter får i så fall ses som stoffsamling. Oberoende av arbetsform skall undervisningen hela tiden ställa människan i centrum, varvid ögonblicksbilden får belysa de olika samhälleliga företeelserna.

Lämpligast är dock att här föra in enskilda arbetsuppgifter, som ger elevernas möjlighet att efter eget val arbeta individuellt, i par eller i grupp. Instruktionerna bör vara relativt preciserade. Uppgifternas omfattning blir helt beroende av den materiel som finns tillgänglig på skolan.

Förslag på områden för arbetsuppgifter:
(inom varje område kan flera uppgifter skapas)

Kommunikationerna

Här gäller det inte den tekniska sidan utan hur människan upplevde de nya kommunikationerna.

Vilka praktiska följder fick de för individen och samhället?
En kartuppgift kan också inläggas — jämförelse mellan
industrialiseringen i ett land och järnvägsnätets utvidgning.

Maskinerna

Från uppfinnarna som människor till människorna vid maskinerna.

Vattenkraft — ångkraft, textil-, trä-, järn- och kolindustri.

Befolkningsrörelsen

Flykten från landsbygden på grund av rationaliseringen inom jordbruket. Städernas framväxt. Bostäderna. Exempel kan likaväl tas från Sverige, bara man gör klart för eleverna att England mötte dessa problem först.

Livegenskapen i vissa länder.

Emigrationen.

Människornas arbetsförhållanden

Arbetsplatsen. Kvinnoarbete. Barnarbete. Begreppet levnadsstandard. Ekonomi.

Arbetarrörelsen

”Då arbetarklassen tyckte sig förstå att den inte kunde vänta någon verklig hjälp från de samhällslager, som hade fått makt genom parlamentsreformen, sökte den hjälpa sig själv . . . Närmast fordrade man allmän rösträtt. Men vad som låg djupast kommer tydligast fram i en känd agitators yttrande: 'Chartism betyder hygglig bostad, god mat och dryck, anständiga löner och kort arbetstid.'” (Söderlund, Med plog och svärd, II s. 32).

Socialism, Fackföreningar. Arbetarrörelsens barndom, kampår. Internationell aspekt.

Kooperationen

Från starten i Rochdale till dagens konsumtionsföreningar.

Till dessa friare arbetsuppgifter bör också bilden fogas. Här finns dessutom stora möjligheter att föra in *genremåleriet*.

Kvinnorörelsen

Möjlighet finns ju att en grupp elever tar detta till utgångspunkt för en arbetsuppgift.

Teknikens framsteg med förbättrade kommunikationer och maskiner som följd ändrade människornas levnadsförhållanden. Befolkningsförflyttningarna i samband med de växande städerna skapade ett rotlöst proletariat. Möjligheter till gemensamma aktioner blev större och krav på olika reformer framställdes.

Nedanstående avsnitt om reformer är betydligt mera abstrakt och kräver en lärardirigerad undervisning. Vissa uppgifter kan dock för mera intresserade elever samordnas med det fria arbetet under föregående avsnitt om industrialiseringsprocessen.

Idéer

1600- och 1700-talets upplysningsfilosofer. Reformidéer.

Straffrätt och fångvård

Här bör stöd erhållas från samhällskunskapen. Humaniseringen. En antydan om den historiska utvecklingen.

Kvinnans insats i produktionen medför krav på samhället att acceptera henne även i ansvarssammanhang.

Rösträttsfrågan

Förhållandena i några länder. Statistik, diagram, tabeller.

Religionsfrihet, yttrandefrihet, tryckfrihet, förenings- och församlingsfrihet

Sociallagstiftning

Förslagsvis kan man göra en förteckning, som åskådliggör förhållandena i några valda länder — England, Frankrike, Tyskland (ev. Sverige) — vid olika tidpunkter.

Ekonomisk liberalism

Februarirevolutionen kan tas som utgångspunkt för en rundblick i Europa.

Redovisningen

Någon form av lärarsammanfattning måste ges för detta avsnitt. Detta gäller även avrundning av hela intresseområdet. Även en inriktning mot nästa område skall ges. (Jfr Redovisning s. 14).

Drag ur den imperialistiska politikens historia

De problem som under rubriken Reformers, revolutioner, industrialism behandlas i intresseområdet Nationella frihetsrörelser (s. 19) är en lämplig anknytning. Många länder runt om i världen idag brottas med samma problem som Europas stater under 1800-talet. Paradoxen att europeerna samtidigt med frihetssträvandena på hemmakontinenten lade främmande folk under sig kan också beaktas.

Introduktion

Man kan utgå från kartbilden med det lilla Europa och den stora världen.

Var finns europeer i världen idag?

Vilken makt har de?

Konflikter — rasproblem, ekonomiska problem, sociala problem, politiska problem (jfr 1800-talets Europa).

Frihetsrörelser

Material till denna lektion kan hämtas ur dagspressen och geografiläroboken samt kombineras med diskussion och/eller någon arbetsövning.

Tid bör anslås till en repetition av hur europeerna erövrat världen. Den kan läggas upp som en arbetsövning med kartan i centrum. En enkel förteckning, världsdela för världsdela på vilka europeiska folk som ägt eller fortfarande innehar kolonier, kan också göras upp.

Stoffsamling

Med denna bakgrund kan eleverna introduceras i de olika världsdelarna, där man i görligaste mån bör koncentrera upp-

märksamheten på problemen utifrån det erövrade landets synpunkt.

Afrika

Bakgrund (kort), Seglingen runt Afrika, Kolonisation på 1600- och 1700-talet

Erövringen av Afrika under 1800-talet, Konflikten mellan de europeiska staterna i Afrika, Nya geografiska upptäckter, Mötet mellan europeisk kultur och afrikansk kultur i skiftande former

Frigörelsen — nya stater

Latinamerika

Bakgrund (kort), Spaniens och Portugals erövring, Indiankulturerna

Frihetsrörelser under 1800-talet, Englands roll, Nya stater Förhållandet till USA — Monroedoktrinen

1900-talet — en värld i konflikt

Asien

Bakgrund (kort), Marco Polo, Vägen till Indien

Kolonisation under 1600-1700-talet — handelskompanier, Engelsk-fransk konflikt i Indien

1800-talet — Indien och England, Kina och Japan (Obs! Se Kinas och Japans omdaning till moderna stormakter, s. 39). Ostindiska övärlden

1900-talet — Frigörelse — Nya stater

Övriga områden

Anglo-Amerika — behandlas här enbart utifrån kolonial aspekt

Australien — utvecklingen, primitiv kultur — brittisk straffkoloni — dominion

Arbetsätt

Uppläggningsen av detta avsnitt kan ske i form av klassundervisning uppblandad med olika slag av arbetsuppgifter.

Man kan även lägga upp det som en friare form av grupp-
arbete. Vilken metod man än väljer har man stora möjligheter

att hela tiden ha kontakt med den dagsaktuella situationen i världen.

Den *friare* formen av grupparbete kan läggas upp så att eleverna efter vanlig stimulering (se Stimulering s. 8) erbjuds att arbeta inom något av områdena Afrika, Latinamerika, Asien eller Övriga områden. Eleverna väljer då ett område som intresserar dem. Fördelningen på de olika områdena kan bli ojämn. Om litteraturen icke tillåter alltför ojämn fördelning kan läraren gripa in dirigerande.

Varje elev erhåller en grundkurs som täcker hans område. Denna bör i första hand kunna hämtas ur läroboken. Dock får man räkna med att stoffet ej alltid är samlat världsdelsvis, varför eleverna måste sammanställa sin grundkurs från olika håll i läroboken. Därigenom blir det en bra färdighetsövning. Ett annat alternativ är att läraren själv gör en kort grundkurs för varje område.

Förutom grundkursen erhåller eleven till varje område en materialförteckning — litteratur, bilder, kartor, statistik etc. Denna kan, om klassen inte är studietekniskt väl tränad, kompletteras med mer eller mindre preciserade anvisningar.

Eleverna arbetar därefter enskilt, i par eller i grupp med sina uppgifter för att få en fördjupad bild av valda partier inom sitt område. Här har eleven möjlighet att inom sitt område i stort sett välja avsnitt efter eget intresse, även om icke hela uppgiften täcks.

Vissa typer av uppgifter bör dock vara gemensamma, t. ex. bevakning av dagshändelser i första hand inom det egna området, kartuppgifter som åskådliggör de koloniserade områdena — t. ex. att på en stencilerad karta över världen färga in de områden, som någon gång varit eller fortfarande är koloni och som eleven under sitt arbete stöter på. Kartan kompletteras sedan vid redovisningen av de andra områdena — arbetsuppgifter till någon eller några av läraren utvalda tidningsartiklar etc.

Redovisning

När läraren anser att uppgifterna bör vara färdiga, samlas de elever eller elevgrupper som valt samma uppgift. Eleverna

kan nu själva eller under lärarens ledning diskutera fördelningen av den muntliga redovisningen, som fastställs till en kommande lektion. När gruppdiskussionen kring fördelningsproblemen är klar, får eleverna ev. ytterligare lektionstid att förbereda redovisningen. Övriga elever i klassen erhåller grundkursen till det avsnitt, som skall redovisas nästa lektion, i hemuppgift. På så vis får redovisningen gruppkaraktär, trots att arbetet kanske bedrivits individuellt eller i par.

Läraren kan om han så önskar ge eleverna en mall för redovisningen, som gäller alla områden. Förutom elevföredragen skall varje grupp t. ex. visa sin världskarta, i diagramform åskådliggöra proportionerna mellan urinvånare, invånare med europeiskt ursprung och andra befolkningsgrupper, ställa frågor på grundkursen, ge en översikt av den dagsaktuella situationen inom området, etc.

Viktigt är att eleverna antecknar från de olika redovisningarna.

Allt arbete kan av olika orsaker ej redovisas muntligt. Uppsatser, stolpanteckningar, kartor, illustrationer samlas i en arbetsbok; redogörelser från radio- eller TV-program likaså; tidningsurklipp klistras upp prydligt och systematiseras (stöd från ämnet svenska); arbetsuppgifter på karta och tidningsartiklar besvaras, etc.

Vid redovisningen har läraren möjlighet att hålla i den röda tråden, t. ex. genom frågor, sammanfattningar eller med hjälp av en karta på spännpapper, som fylls i under redovisningen.

Ett avslutande skriftligt prov rekommenderas. Det bör i huvudsak bygga på grundkursen men bör även omfatta arbetsuppgifter och noteringar från redovisningarna.

Anmärkning

Som en enkel och stimulerande uppgift, täckande alla föreslagna områden, kan man tänka sig en mera äventyrsbetonad läsning. Man kan låta vissa elever läsa olika äventyrsberättelser inom detta intresseområde. De kan försöka passa in skildringen i dess historiska sammanhang vid ev. redovisning.

Exempel på denna litteratur:

S. C. Forester, Hornblower-serien

A. Niemann, Pieter Maritz, den unga boerhjälden
Nordhoff-Hall, Myteriet

R. Kipling, Djungelboken.

Drag ur det brittiska samväldets utveckling

Enligt förslaget i Läroplan för grundskolan (s. 259) kan det brittiska samväldets utveckling behandlas som ett avskilt arbetsområde i direkt anslutning till avsnittet om imperialismen. Det kan också inarbetas i nämnda avsnitt i form av ett antal gruppuppgifter.

Stoffsamling

Bedrivs arbetet efter det första alternativet blir målet främst att få en avvägd belysning av imperieskapandet. England får då betraktas som ett typland:

Kort översikt av den engelska kolonialpolitiken fram till 1800-talet

Den ekonomiska bakgrunden till imperieskapandet

Liberalism — imperialism — nationalism

Gladstone, Disraeli, Irlandsfrågan

Det brittiska samväldet — organisation, principer

Efter första världskriget begynnande nedgång

Efter andra världskriget — koloniernas frigörelse, England
andrarangsmakt.

De båda världskrigen och deras förhistoria

Stoffsamling

A. Tiden före 1914

1. Anknytning till genomgångna moment
 - a) nationella frihetsrörelser
 - b) kolonialism, imperialism

2. Införande av nytt stoff med blockbildning, förhållandet på Balkan, kampen om haven och kolonierna osv.
- B. Första världskriget
1. Krigsutbrottet
 2. Händelseförloppet (industriproduktionens betydelse, kulsprutan, pansarvagnen, ubåten, flygvapnet osv.)
 3. Versailles
 4. Aldrig mera krig
- C. Mellankrigstiden
1. Ekonomiska sammanhang
 2. Nazism, fascism, kommunism
 3. Spanska inbördeskriget. Tysklands maktutveckling. Italiens utrikespolitik
- D. Andra världskriget
1. Krigsutbrottet
 2. Händelseförloppet
 3. Slutskedet
- E. Det kalla kriget
1. Bakgrunden till spänningen mellan segrarmakterna (bl. a. Polen, Tjeckoslovakien, Ungern, Grekland, Kina)
 2. Konflikter i gränslinjen Öst—Väst (t. ex. Berlin, Korea, Indokina)
 3. Problem kring de nya staternas tillkomst (t. ex. Israel, Kongo)
 4. Terrorbalansen och FN:s roll (t. ex. Kubakrisen)
 5. Nu-läget. Splittrande och enande krafter i dagens världssituation.

Arbetssätt

A. Tiden före 1914

1. Med utgångspunkt från en diskussion om dagens världsläge spåras en del av problemen tillbaka till de under momenten A 1 a och b (s. 27) verkande kraf-

terna. En återblick på nämnda moment ger en naturlig inledning till avsnittet.

2. Motsättningar mellan de olika staterna behandlas. En enkel arbetsövning kan i detta fall göras på så vis, att eleverna i korta punkter ger motsättningarna mellan de olika staterna:

a) Frankrike—Tyskland

Oense om Elsass-Lothringen.

Stridigheter i Marocko etc.

b) Frankrike—Italien

Intresse-motsättningar i Nordafrika etc.

c) England—Tyskland

Intresse-motsättningar gällande kampen om haven ("Tysklands framtid ligger på havet") och industrikonkurrensen .

d) Österrike-Ungern—Ryssland

Balkanproblemen.

Dessa motsättningar kan även åskådliggöras på en karta med pilar, olika färger eller med hjälp av en flaneltavla. Motsättningar som alltmåra överbryggades bör också nämnas, t. ex. mellan England och Frankrike.

Beträffande balkanproblemet rekommenderas en allmän genomgång av de olika staterna på Balkanhalvön, om man i sin undervisning ämnar ta med detaljer från detta område. I de flesta fall visar sig eleverna ha mycket ringa kunskaper om Balkan-staterna såväl före som efter världskrigen.

B. Första världskriget

1—4. Här kan läraren använda två lektionstimmar till att visa några bilder från första världskriget och samtidigt berätta om händelseförloppet. Stoffet är så pass intressant att det inte är svårt att fånga alla kategorier av elever. Lektionerna kan även innehålla elevföredrag, där några elever i förväg fått mindre uppgifter att redovisa inför kamraterna, redovisningar som fördjupar vissa moment. Exempel på sådana elevföredrag:

Ubåtens betydelse i kriget, något om uppfinningen av

kulsprutan eller pansarvagnen, flygvapnets betydelse som krigsredskap, interiörer från en skyttegrav, förhållandena vid hemmafronten, Hindenburg osv.

När således en bild visar en skyttegravsinteriör, berättar en elev med stöd av denna bild något om den enskilde soldaten vid fronten.

Exempel på arbetsövning: Enkelt diagram över antalet stupade och sårade under första världskriget. Jämför med Sveriges hela befolkning.

C. Mellankrigstiden

1. De ekonomiska sammanhangen bör klargöras gemensamt för alla eleverna. Lämplig illustration är några frimärken från inflationens Tyskland.

Denna genomgång ger en bakgrund till sådana företeelser som nazism, fascism och kommunism. Allmän diskussion i klassen under lärarens ledning.

C—D Mellankrigstiden. Andra världskriget

Grundkursens omfång på detta avsnitt bör medvetet göras ganska magert. Meningen är nämligen att eleverna själva skall arbeta med olika uppgifter och inför kamraterna redovisa förvärvade kunskaper. Dessa fördjupningsuppgifter utdelas till klassen som individuella uppgifter, par- eller gruppuppgifter och kan innehålla mer eller mindre detaljerade anvisningar (bil. 10 och 11).

Exempel på ämnesområden:

Winston Churchill, Adolf Hitler, Franklin D. Roosevelt, Josef Stalin, Nazismen, Kommunismen, Antisemitismen, Inre opposition i Tyskland (t. ex. Hess, attentat mot Hitler), 9 april 1940, Blixtkrig i väster, Ökenkriget, Stalingrad — kriget i öster, Kriget i Stilla Havet. Invasionen, 6 juni 1944 (bil. 10), Framför Moskvas portar (bil. 11).

Hur detaljerat anvisningarna utformas beror på hur mycket arbete läraren önskar lägga ner som förberedelse. En lärare som väl känner innehållet i sin institutions bredvidläsningslitteratur, kan relativt snabbt ge instruk-

tioner till olika uppgifter. På just detta avsnitt finns dessutom ofta mycket litteratur i hemmen och eleverna tar gärna med sig bildverk o. dyl. och låter dessa böcker komplettera skolans ofta alltför magra bokförråd.

Detta sätt att arbeta beskrivs utförligare under rubriken "Den ryska revolutionen och dess bakgrund".

E. Det kalla kriget

Vid den bevakning av dagsaktuellt stoff, som kontinuerligt skall ingå i historieundervisningen, blir det naturligt med ständig anknytning till efterkrigstidens händelser. En lärarledd systematisk sammanfattning bör dock göras i anslutning till behandlingen av andra världskriget. Elevernas självverksamhet kan inriktas bl. a. på kartstudier och internationell statistik.

Finns det möjlighet att inköpa skol-TV-programmet "Vår egen tids historia" (vårterminen 1963) är detta givetvis ett förstklassigt underlag för behandlingen av momenten C—E.

Den ryska revolutionen och dess bakgrund¹

Tidsschema för intresseområdet

- Lektion 1 Stimulering.
 Grundkurs — utrikespolitiska delen.
- Lektion 2 Skriftligt prov på föregående grundkurs.
 Grundkurs — bakgrunden till den ryska revolutionen.
- Lektion 3—5 Fritt arbete. Fördjupningsindividualisering på grundval av alternativa uppgifter för arbete enskilt eller i grupp.
- Lektion 6—7 Elevredovisning i anslutning till arbetet under lektion 3—5. Sammanbindande lärarkommentarer i samband med repetitiv genomgång.

¹ Utarbetat i samband med försök vid Statens Försöksskola i Linköping läsåret 1962/63. Hela materialet överlämnat i stencil till K. Skolöverstyrelsen i april 1964.

Före lektion 3 använder läraren i svenska en undervisningstimme till att diskutera principerna för insamling och redigering av tidningsurklipp.

Kommentar

De olika intresseområden, som är föreslagna i grundskolans läroplan i ämnet historia, har en sådan karaktär att man kan planera årskursen i en rytm, där varje område i princip har följande grundplan. Stimulering med anknytning till aktuella förhållanden är en naturlig inledning. Därefter bör alla elever få en elementär kunskapsgrund för det fortsatta friare arbetet. På det viset får alla elever möjlighet att syssla med individuella uppgifter av fördjupningskaraktär. För att dessa uppgifter skall bli meningsfyllda måste det förekomma någon form av redovisning.

För att nå ett gott resultat med denna uppläggning av kursen bör ämnet ha en dubbeltime. Läraren kan med fördel använda en sådan till avsnittet Fritt arbete.

Arbetsätt

Stimuleringen för detta intresseområde ger många möjligheter. Anknytningen till aktuella förhållanden är självklar. Både tidningar, radio, TV, propagandamaterial, etc. ger naturliga utgångspunkter. I anslutning till Skolöverstyrelsens handledning "Propagandakritik och samhällssolidaritet" kan frågan om attityden till Sovjetunionen tas upp. Stimuleringen bör inte ta en hel timme. Man kan göra ett attitydformulär för att pejla elevernas uppfattning om Sovjetunionen. Detta skall endast ta några minuter att fylla i. En snabb sammanställning av resultatet kan sedan bli utgångspunkt för en kort diskussion kring problemet. Därefter delas textbladet "Propaganda — objektiv bedömning" (bil. 4) ut, och de tre första exemplen diskuteras. Resultatet av denna diskussion skall för eleverna påvisa nödvändigheten av kunskap för en objektiv bedömning av en företeelse.

Preparering av grundkurs

1. Tiden före 1917 presenteras för eleverna på ett elementärt sätt. Stoffet är uppdelat i ett utrikes- och ett inrikespolitiskt av-

snitt. Det förra avsnittet (bil. 5) ligger väl till för att presenteras i anslutning till kartuppgifter. Detta blir således samtidigt en färdighetsövning. Det är så pass lätt för eleverna, att någon hastighetsindividualisering ej är erforderlig. Några extra uppgifter har dock medtagits för de snabbare eleverna. Detta kursmoment bör genomföras under första lektionen (efter stimuleringen). De elever som ej hinner med sina uppgifter, fullgör dem som hemläxa.

2. Det inrikespolitiska avsnittet om tiden fram till revolutionen presenteras i tre frågeserier (bil. 6). Den första av serierna, betecknad A, presenteras för eleverna som grundkurs.

3. Grundkursen för revolutionen och tiden efter 1917 bygger helt på lärobokstext. Eleverna skall läsa angivna sidor och med hjälp av understrykningar och markeringar inlära stoffet. Som stöd ges nyckelord (bil. 7). Eleverna uppmanas först att skumläsa texten för att söka reda på och stryka under de givna nyckelorden. Utifrån dessa väljer eleverna ett fördjupningsavsnitt. Dessa områden utgör sedan grunden för det fria arbetet, som beskrivs nedan. Inläringen av denna grundkurs sker i samband med det fria arbetet.

Fritt arbete

Det fria arbetet består i fördjupningsindividualisering. Utifrån ovannämnda nyckelord väljer eleverna sina arbetsuppgifter. Uppgifterna är svårighetsgraderade efter en tre-delad skala. Vidare anges huruvida eleverna kan arbeta individuellt, i par eller i grupp med uppgiften. Vid varje nyckelord jämte rubrik på uppgift bör lämnas tillräckligt utrymme för anteckningar, som eleverna skall göra i samband med kamraternas redovisning.

När eleverna bestämt sig för en uppgift erhåller de ett arbetskort (bil. 8 och 9) med preciserade anvisningar.

I början av lektion 3 uppmanas eleverna att i samband med det följande fria arbetet studera tidningar, radio och TV angående nyheter som på något sätt berör Sovjetunionen. Klipp ur tidningarna skall göras och medtagas till följande lektion i svenska. Under denna lektion får eleverna en kort

undervisning i hur en klippbok sammanställs. Därefter får de med lärarens hjälp systematisera sina egna tidningsurklipp, varefter de påbörjar uppklistringen.

Elevredovisning

1. Samtliga elever erhåller vid början av perioden en samlingspärm. I denna förvaras alla utdelade stenciler, tidningsurklipp samt övriga av eleverna utförda arbeten, såsom svar på givna uppgifter, sammandrag av läst litteratur, stolpar för muntlig redovisning etc.

Denna arbetsbok ger en helhetsbild av elevernas prestationer under denna period. Dessutom ger den läraren en hjälp att kontinuerligt följa elevernas arbete. Speciellt gäller detta tidningsurklippen.

2. Elevernas muntliga redovisning följer ordningen i bilaga 7. Lektion 6 inleds av läraren med ett kort repetitionsförhör på grundkursen enligt bilaga 5 och 6. Denna kurs samt grundkursen blir den röda tråden som sammanhåller de olika elevredovisningarna. Dessa kommer på så sätt att hela tiden av läraren sättas in i rätt sammanhang.

Diskussion är ett naturligt element i historieundervisningen. Eleverna bör ges tillfälle att diskutera frågor i samband med genomgången av detta avsnitt. Man kan tänka sig att utforma ett nytt attitydformulär. Härigenom kan diskussionen från den första stimuleringslektionen fortsättas, och man kan kanske mera konkret påpeka för eleverna hur kunskap kan förändra en attityd.

USA:s väg från nybyggerland till stormakt (Alternativ 1)

Stoffsamling

A. Upptäcktshistoria.

Utvecklingen under 1600- och 1700-talen

(England—Frankrike—Spanien, slavimporten, frihetskri-
get, styrelseskicket osv.)

- B. Invandringen till USA genom tiderna
- C. 1800-talets historia
 - 1. Inrikespolitiska förhållanden (inbördeskriget, negerproblemet, vandrigen västerut m. m.)
 - 2. Utrikespolitiken (monroedoktrinen, landförvärv genom krig och köp)
 - 3. Teknik och kultur
- D. 1900-talets historia
 - 1. Fortsatta landförvärv
 - 2. De båda världskrigen och mellankrigstiden
 - 3. Våra dagars USA

God tillgång på materiel av olika slag: filmer, diabilder, gramfonskivor, tidningsartiklar, kartor, turistbroschyrer, TV-reportage m. m. gör, att det inte är svårt att finna lämpliga vägar att stimulera eleverna inför detta avsnitt.

Arbetsätt

1. Med utgångspunkt från två världskartor, en från slutet av 1400-talet och en nutida, kan man åskådliggöra vilka förändringar i världsbilden, som ägde rum i och med upptäckten av Amerika. En del av detta stoff ryms även inom fördjupningsuppgifterna under avsnitten 3—4 nedan.

2. Invandringen till USA kan lämpligen åskådliggöras på arbetskartor genom pilar i olika färg och bredd, riktade från utvandringsländerna mot Nordamerika. På så vis kan eleven klart överblicka antalet invandrare från olika länder. Helst bör eleverna göra en serie kartor med jämna årsintervaller för att studera hur invandrarna gradvis befolkade USA.

3—4. 1800- och 1900-talens historia.

Med tanke på den rika tillgången på lämplig litteratur, som finns inom detta intresseområde, föreslås att eleverna får arbeta fritt under ett antal lektionstimmar. Förslag till tänkbara uppgifter ges nedan.

Det blir strängt taget litteraturen, som avgör vilka områden eleverna kan behandla. Mer eller mindre detaljerade anvisningar kan ges inför arbetet. Till avsnitten "Den ryska re-

volutionen och dess bakgrund" och "De båda världskrigen och deras förhistoria" finns förslag till mera detaljerade arbetsinstruktioner som kan användas som jämförelse (bil. 8—13).

Innan eleverna börjar arbeta med nedanstående fördjupningsuppgifter, skall grundkursen prepareras. Den kan följa läroboken och inarbetas genom studietekniska ledfrågor. (Övriga möjligheter att lära in grundkursen jfr s. 10).

Exempel på uppgifter

- a) USA:s urbefolkning (indianerna)
- b) Rasproblemen i USA
- c) Olika folks invandring och öden i USA, Nya Sverige, svenskbygderna
- d) Vandringen västerut
- e) Inbördeskriget
- f) Statsskicket (jfr bil. 16)
- g) USA:s utrikespolitik fram till första världskriget. Lämplig för större grupp.
- h) Nöjesindustrin
- i) Kända amerikaner. Lincoln, Ford, Louis Armstrong, Edison, Hemingway, Jim Thorpe etc.

Tidningsbevakare kan många gånger komplettera eller verifiera kamraternas framställningar med färska rapporter.

Redovisning

Se förslag s. 14.

USA:s väg från nybyggarland till stormakt (Alternativ 2)

Här presenteras ett konkret förslag på samordning mellan ämnena historia, samhällskunskap och geografi. Detta förslag gäller oberoende av om det är en eller flera lärare, som undervisar i nämnda ämnen. Vi utgår också ifrån att schemaändringar ej skall vara nödvändiga.

Ett av problemen vid direkt samordning är att få momenten i de olika ämnena tidsplanerade på ett sådant sätt att de stöder varandra. Stoffets olika omfång i de skilda ämnena gör att intresseområdet ej kan avslutas samtidigt, så vida inte läraren sköter undervisningen i alla ämnen. I sådant fall blir det en form av samlad undervisning eller periodläsning. Problemet går emellertid även att lösa med olika lärare (se nedan).

Vad beträffar konkreta förslag till stoffsamling och arbetsätt hänvisas till Alternativ 1 (s. 34).

Arbetsgång

1. Gemensam stimulering för intresseområdet kan ske med hjälp av några diabler, som helst bör vara hämtade från samtliga tre ämnen. En film kan också ge en utmärkt introduktion.
2. Naturgeografiska företeelser och namngeografi. Denna genomgång är en god utgångspunkt både för det historiska och geografiska studiet av USA.
3. Grundkurs i historia.
4. Fritt arbete med uppgifter i historia. De arbetsuppgifter som här ges bör vara rent historiska. Jämför med arbetsuppgifter föreslagna under Alternativ 1 (s. 36), där en del kan utgå. Det nutida stoffet överförs till Fritt arbete i geografi och samhällskunskap.
5. Redovisning av det historiska avsnittet.
6. USA:s statsskick och den dagspolitiska situationen. Lämpligt är att detta avsnitt i ämnet samhällskunskap tidssamordnas med punkt 4 ovan. Svårigheten med samordningen av detta moment ligger i att eleverna i allmänhet ej har statsstyrelseterminologin klar för sig, då behandlingen av Sveriges statsskick i Läroplanen föreslagits till årskurs 9. En viss terminologisk undervisning bör alltså sättas in vid samordning av detta slag.

Den dagspolitiska situationen följs upp genom bevakning av tidningar samt TV och radio. Rapport och översikt tio minuter varje lektion i samhällskunskap under arbetet med intresseområdet.

7. Grundkurs på resterande moment i geografi (jfr p. 2).
8. Fritt arbete med uppgifter i geografi (jfr p. 4).
9. Redovisning av det geografiska avsnittet.
10. En sammanfattande genomgång av hela intresseområdet.
Ev. prov bör innehålla frågor och uppgifter från alla ämnesområden. Uppgifterna bör om möjligt integreras.

Beräknad tidsåtgång: Totalt sex veckor — hi 8 lektioner, ge 18 lektioner, sk 4 lektioner (dagsaktuella rapporter 10—15 min. varje lektion under hela perioden).

Om samma lärare undervisar i samtliga ämnen finns möjlighet att förändra ovanstående arbetsgång, som är mera ämnesbunden. Speciellt kan punkterna 4 och 8 samordnas mera direkt.

Är det olika lärare kan följande anordning vara möjlig:

	<i>Vecka 1</i>	<i>Vecka 2</i>
Historia	—	2 t. grundkurs
Geografi	1 t. stimulering 2 t. grundkurs	1 t. fritt arbete 3 t. grundkurs
Samhällskunskap	—	2 t. grundkurs
	<i>Vecka 3</i>	<i>Vecka 4</i>
Historia	2 t. fritt arbete 1 t. redovisning	1 t. redovisning
Geografi	3 t. fritt arbete	3 t. fritt arbete
Samhällskunskap	1 t. fritt arbete 1 t. redovisning	—
	<i>Vecka 5</i>	<i>Vecka 6</i>
Historia	—	1 t. genomgång o. rep.
Geografi	3 t. redovisning	3 t. prov, genomgång rep. m. m.
Samhällskunskap	—	—

Sammanfattningen på en historiektion sjätte veckan behöver inte störas av att ett nytt intresseområde påbörjats. Kontinuiteten för eleverna bibehålls, dels genom den fortgående undervisningen i geografi, dels genom tidningsbevakning i samhällskunskap.

Att friluftsdagar m. m. kan bryta rytmen får betraktas som en normal störning.

Kinas och Japans omdaning till moderna stormakter

Ett samarbete med geografi underlättar i hög grad arbetet med detta intresseområde. Det kan ske antingen genom direkt integration eller en samordning i tiden. Nedanstående förslag täcker båda arbetsmetoderna. Det viktiga ur historielärarens synpunkt är att eleverna har bibringats kunskaper om det moderna Kina och Japan. Genom att eleverna sysslat med detta avsnitt i geografi någon tid får de den associationsbas, som behövs för undervisningen i historia.

Orsakerna till att Kina och Japan tas upp till särskild behandling är i huvudsak två. Dels önskar man arbeta bort en del av de schabloner som alltfört vilar över dessa två "gula" huvudområden, dels vill man ge eleverna en föreställning om deras ålderstyngda och värnadsbjudande kulturer.

Då detta avsnitt ur historisk synpunkt inte kan bli annat än ytligt behandlat och materialbristen är stor, rekommenderas en lärardirigerad studiegång, där upprullning bakåt sker från nutiden.

En första introduktion eller stimulering bör alltså bygga på de kunskaper eleverna inhämtat i geografikursen. I denna diskussion kan man snart börja systematisera stoffet genom att framhäva olikheter och likheter de båda länderna emellan. Därefter väljer man ett land att börja med, t. ex. Japan.

Japan

De problem man kan få preciserade under denna inledande diskussion skall visa brytningen mellan nytt och gammalt. Utgångspunkten för den första frågeställningen kan bli amerikaniseringen — amerikanska soldater i Tokyo, ockupationsäktenskap, nöjeslivet, handel med USA etc. Allt detta kan ge upphov till frågan: Varför så mycket amerikanskt? Svaret blir då: Ockupationen. Eleverna skulle därefter sysselsätta sig med vad som ligger i detta svar t. ex.

- a) Har den upphört eller pågår den än?
- b) Hur har förhållandet mellan Japan och USA varit under ockupationen?

- c) Har fred slutits?
- d) Dagens läge — förhållandet till FN.
- e) Koreakrisens betydelse för uppblomstringen av industrin. Före denna kris var viss industri förbjuden i Japan. Varför?

Arbetet med denna fråga får inte ta en hel lektion i anspråk. Det gäller generellt samtliga nedan föreslagna punkter. Eleverna kan med hjälp av ledfrågor hämta svaren ur läroboken. De kan, enskilt eller i grupp, tilldelas särskilda uppgifter, som bygger på angiven litteratur. Ren klassundervisning kan också komma ifråga. Arbetet kan och bör självfallet **inte** begränsas till ockupationstidens förhållanden utom måste också beröra dess orsaker, som eleverna kan repetera enskilt eller i grupp. Denna form av elevaktivitet måste vara kärnan i studiegången.

På så sätt kan man klargöra relationerna Japan—USA, där huvudmomenten förslagsvis kan vara:

- a) Ockupationen
- b) Japan besegras i andra världskriget
- c) Japans inträde i andra världskriget. Krigets förlopp
- d) USA:s och Japans intresseområden kolliderar
- e) USA öppnar de japanska hamnarna

För elever på detta åldersstadium kräver ett arbetssätt av denna modell ett relativt begränsat arbetsområde. I stället för en mera sammanhängande framställning behandlas punktvis några problemområden, av vilka Japan—USA är det första. Arbetssättet inom de olika punktområdena blir detsamma. Följden blir att man ideligen kommer tillbaka till nutiden och tvingas ha dagens förhållanden aktuella. Observera stödet från undervisningen i geografi.

Följande punktområden föreslås:

Japan—Ryssland

Kontakten mellan Sovjetunionen och Japan tenderar i våra dagar att förstärkas. Vad kan orsaken vara? Är Japan en kommunistisk stat?

- a) Sovjet—Japan under andra världskriget. Fredsuppgörelse med Sovjet
- b) Ryssland och Japan under första världskriget
- c) Rysk-japanska kriget 1904—05. Japan framträdde i och med det som stormakt
- d) Förhållandet mellan Ryssland och Japan tidigare

Japan—Kina

Gammal rivalitet har rått mellan dessa länder. Japanerna har varit beroende av Kinas råvaror. I våra dagar ett visst närmande.

- a) Korea-krisen
- b) Andra världskriget
- c) Mellankrigstiden. Ockupation
- d) Första världskriget
- e) Formosa 1894—95
- f) Kulturpåverkan genom tiderna

Japans inre utveckling

Japan är ett kejsardöme. Kejsaren numera utan makt. Försök till demokratisering av landet. Amerikansk påverkan. Traditioner på olika områden.

- a) Dagens demokrati. Kejsaren ej längre gud
- b) Militärdiktatur. Kejsarens roll. Industrin. 1889 års författning enligt preussiskt mönster
- c) Shogunatet avskaffas
- d) Kontakt med Västerlandet
- e) Feodalstaten

Kina

Kina kan behandlas avskilt från Japan. Möjligheten finns också att anknypa till punktområdet Japan—Kina.

Förutsättningen för detta avsnitt bör vara detsamma som för Japan, nämligen samordningen med geografiundervisningen. Även här kan man använda samma arbetssätt, dvs. en anknytning till nuläget för att därefter steg för steg arbeta sig tillbaka i tiden.

Introduktionen bör anknyta till Kinas växande makt, relationerna till Sovjetunionen, till tystnaden kring de inre problemen etc. Även Nationalist-Kina bör nämnas, liksom förhållandet till FN. Världens folkrikaste land — nöd, primitivt jordbruk, industrialisering. Spela gärna Evert Taubes "Muren och böckerna" på grammofon — god infallsvinkel till diskussion.

Den första frågeställning, som växer fram ur denna stimulering bör kunna bli: Varför är Kina ett kommunistiskt land?

När det gäller Kina är det ej lika givande att analogt med avsnittet Japan dela upp studiegången i avskilda punktområden. Kina kan således genomarbetas som en enhet med följande huvudmoment:

1. Kina idag — en kommunistisk diktatur?
Hur gick det till? Mao Tse Tung — Chiang Kai-Shek
Varför? Nöd, sovjetisk utbildning av kinesiska tekniker, kapital från Sovjetunionen, inbördeskrig.
Kejsardömets fall
2. Utländska makter utnyttjar Kinas svaghet
Främlingshatet (Jämför med Japan som släppte in främlingarna och lärde av dem)
Många stater intresserade av Kina
3. Europa söker marknader — isoleringen bryts.
4. Hur var det förr?
Vad Kina lärt Västerlandet
Kinesisk kultur

Främre Orienten under 1900-talet

En film från Suez-kanalen. Kartövning med handelsvägar utmärkta före och efter Suez-kanalens byggande. Enstaka bilder visas från nutidens Orienten. Någon episod berättas från antikens historia. Suez-krisen och dess följder för Sverige. Konflikten mellan Israel och arabstaterna ger ofta aktuellt stoff.

Stoffsamling

1. Israel
2. a) Egypten. Arabförbundet

- b) Turkiet
 - c) Iran
 - d) Övriga stater
3. Oljan i Främre Orienten
 4. Suez-kanalen genom tiderna
 5. England — Frankrike — Främre Orienten
 6. Orienten mellan öst och väst

Arbetssätt

Grunkursen presenteras enligt något av alternativen på s. 11. Ovannämnda punkter kan utgöra områden för grupparbete. Intresserade lärare och elever kan i god tid skriva till ambasaderna för berörda länder. Som omväxling kan man i detta fall i huvudsak använda sig av bildmaterial vid studier och redovisning. Låt grupperna med hjälp av bilder få fram något om livet i dessa länder. Med stöd av grundkurs eller annan litteratur har de möjlighet att ge en historisk belysning av bilderna. Vid en sådan uppläggnig bör kontakt tas med geografiläraren för direkt samarbete.

Med de kunskaper eleverna fått kan sedan en klassdiskussion äga rum med direkt anknytning till nutiden och dess problem. Någon grupp utses till tidningsbevakare och kompletterar framställningen med aktuella informationer.

Momentet Israel kan göras till föremål för ett grundligare studium genom ett längdsnitt om det judiska folkets historia. I detta sammanhang är det lämpligt att behandla rasproblemet över huvud taget.

Internationellt samarbete under de sista 150 åren

Synpunkter på det politiska internationella samarbetets förutsättningar och utveckling kommer osökt med vid behandlingen av de flesta av historiekursens avsnitt. På samma sätt ger ämnet geografi avsevärd kunskap om enande och splittrande faktorer, då det gäller ekonomiska, sociala och kulturella förhållanden runt om i världen. Huvudparten av undervisningen om internationellt samarbete måste dock ingå i ämnet samhällskunskap (Läroplanen s. 250—251).

Skall en speciell undervisning på detta område äga rum i ämnet historia torde det vara lämpligt att den i första hand sker genom samordnad undervisning med samhällskunskap, varvid historielärares uppgift skulle bli att ge en fördjupad historisk belysning åt nuläget världsproblem. Man bör i alla fall undvika, att Internationellt samarbete under de sista 150 åren förvandlas till en namn- och årtalskatalog över fredskongresser och världsomspännande organisationer.

Drag ur den tekniska och kulturella utvecklingen under de sista 150 åren

Mycket av det stoff som hör hemma inom detta intresseområde har tidigare behandlats i sitt naturliga sammanhang. Vidare har olika ämnen, såsom teckning, musik, svenska och en del naturvetenskapliga ämnen berört företeelser inom denna sektor. Skall man överhuvud behandla detta avsnitt som fristående får det mera karaktären av en hopsummering och ett inordnande i olika historiska sammanhang.

Mot den bakgrunden rekommenderas följande alternativa sätt att taga upp stoffet till behandling:

1. Läraren gör vid början av läsåret upp en plan, där han fördelar hithörande moment på årskursens olika avsnitt. Vid lämpliga tillfällen under läsårets gång görs en sammanfattning för att hjälpa eleverna till en förståelse av utvecklingsgången. Avsnittet görs således icke till föremål för en fristående behandling.
2. Vid den gemensamma kursplaneringen tas kontakt med lärarna i svenska, musik, teckning, fysik och kemi. Konferensen bör undersöka om en samordning av undervisningen inom detta avsnitt är möjlig inom skolenheten. Behandlingen av stoffet i de olika ämnena kan lämpligen ske i form av elevföredrag. En lycklig lösning vore att varje elev i klassen under läsåret fick en uppgift inom denna ämnessfär. Vidare bör en viss tidsplan uppgöras. Historieläraren kan då framställa önskemål, så att anknytning till

hans undervisning möjliggörs. Med denna uppläggnin faller det sig naturligt att tillgodose specialintressen hos elever eller grupp av elever — t. ex. de som valt musik eller teckning — att under kunnig ledning ge den övriga klassen en fördjupad kunskap om vissa sidor av den kulturella och tekniska utvecklingen. Jämför med punkt 1.

3. Behandlingen av stoffet enligt punkt 1 och 2 kan kompletteras med ett fristående avsnitt. Detta skulle kunna koncentreras kring en företeelse, som visar beroendet mellan de olika faktorerna i samhällsutvecklingen. Så t. ex. ger studier av naturalismen en förståelse av bakgrunden till den moderna samhällsuppfattningen. Utifrån diskussionen kring Darwins vetenskapliga arbeten kan man exemplifiera den förändrade synen på människan i litteratur, konst och samhälle, genombrottet för den moderna empiriska vetenskapen, kampen mot fördomar och magi m. m.

Norden

DET MODERNA SVERIGES FRAMVÄXT

Sverige spelade under 1800- och 1900-talen internationellt sett en obetydlig roll. För förståelsen av dagens svenska samhälle är dock denna tidsperiod betydelsefull. Sambandet med Norden måste framhävas samtidigt som de nordiska ländernas historia inte helt får komma i skymundan. Vid behandlingen av den internationella historien är det lämpligt att anknyta till Sverige utan att direkt fördjupa sig i dess speciella problem. Mot slutet av läsåret kan det då vara skäl att närmare studera Sverige och de övriga nordiska länderna.

Samordningen med ämnet samhällskunskap måste starkt betonas. Frågan är om man inte under denna tid kan arbeta gemensamt. Beröringspunkterna är många. Möjligheterna att integrera de nordiska ländernas historia med Sveriges är också stora. Med en sådan uppläggnin kan man då som en slags sammanfattning ta upp de nordiska ländernas speciella förhållanden till särskild behandling.

Arbetsätt

Nordens gemensamma historia fram till år 1815 kan inleda detta avsnitt. Tonvikten bör då läggas vid gemenskapstanken och nationella maktsträvanden under tidernas lopp. Denna genomgång av läroaren får karaktären av ett kort längdsnitt. Den gemensamma aspekten på de nordiska länderna är genom detta från början fastslagen.

I samband med denna genomgång kan eleverna gemensamt göra någon arbetsövning t. ex.:

1. en kartövning: en serie kartor med uppgift att markera gränsförändringar genom tiderna (jfr bil. 2).
2. diagram över befolkningssiffrorna för de nordiska länderna genom tiderna (jfr bil. 12).

Efter denna korta presentation av Nordens äldre historia kan man övergå till avsnittet Det moderna Sveriges framväxt. Vid behandlingen av detta kan vissa moment i de övriga nordiska ländernas historia vävas in.

Den metodiska uppläggningsen kan med fördel bygga på en friare form av grupparbete. Stimuleringslektionen bör ge en presentation av de olika huvuduppgifterna. Detta blir då samtidigt en översikt av den period som skall behandlas och en introduktion av arbetsformen.

Grundkursen kan bygga på lärobok eller stencilmaterial. Inläringen sker parallellt med det fria arbetet (jfr Grundkurs mom. c) s. 12).

Stoffsamling och förslag till studieområden för huvudgruppuppgifter:

(Inom varje studieområde ges tillfälle att i mån av tillgång på litteratur — jfr även brevkontakt s. 49 — beröra motsvarande förhållanden i Danmark, Finland, Island och Norge.)

Näringslivet

Jordbruk (redskap, bruksmetoder, skiftet, skördestatistik etc.)

Industri och bergsbruk (maskiner, tekniska framsteg, träindustri, järn- och metallindustri, massaindustri)

Handel (skråväsende, marknad, näringsfrihet, lanthandel— snabbköp, diversehandel — specialaffär, banker)

Samfärdsel

In- och utrikes sjöfart, landvägstrafik, järnväg, flyg

Människan

Befolkningsfördelning (land—stad, yrkesfördelning, kartövn.

Nordens städer 1800, 1900, idag)

Bostadsförhållanden (land—stad)

Arbetsförhållanden

Emigration

Socialvård, Från fattigstuga till Socialsverige

Folkbildning

Demokrati, skola, folkrörelser, folkhögskola

Kultur

Press, litteratur, konst, musik

Organisationer

Arbetarrörelsen, politiska partier, intresseorganisationer

Inrikespolitik

1809, 1862—65, tullfrågan, rösträttstriden, kvinnofrågan, parlamentarismen, demokratiseringsprocessen, påverkningar från Danmark och Norge

Utrikespolitik

Finska kriget, Norden och stormaktskonflikter, skandinavismen, unionupplösningen, svensk neutralitetspolitik, Norge, Danmark och Finland under andra världskriget, nordiska samarbetssträvanden

Här bör observeras möjligheten till lokal anknytning inom de olika studieområdena. Dessa berör inte bara hembygdens historia (jfr s. 49) utan kan också utgöra ev. fördjupning i något grannlands historia, beroende på i vilken del av Sverige skolan ligger.

Var och en av ovan nämnda gruppuppgifter kan belysas under tre tidsperioder:

I. Förr (ung. förra hälften av 1800-talet)

II. Utvecklingsperioden (ung. senare hälften av 1800-talet och en bit in på 1900-talet)

III. Idag

Klassen kan delas in i grupper, antingen i samma antal som ovanstående studieområden eller i flera. Vid behandling av vissa moment kan klassundervisning tillgripas, om t. ex. litteratur saknas eller om gruppuppgift anses för svår eller icke väljes av någon i klassen. För att få kortare arbetsperioder och större omväxling kan man låta varje grupp arbeta inom de tre olika tidsperioderna med olika uppgifter. Grupp A kan t. ex. arbeta med någon uppgift inom studieområdet Näringslivet under tidsperiod I, Samfärdsel under tidsperiod II och Människan under tidsperiod III.

Vinsten med denna varvning blir, dels att eleverna får snudda vid problematiken inom flera studieområden, dels att utvecklingen belyses något klarare genom tre avskilda redovisningar. Dessutom kan ökad lyssnarintensitet uppnås genom att grupper som arbetar inom samma studieområde hör speciellt uppmärksamt på varandras redovisningar. Arbetet med de olika studieområdena kan göras helt fritt utan speciella anvisningar eller med mer eller mindre preciserade anvisningar. Med kännedom om gruppernas förmåga kan uppgifternas svårighetsgrad varieras. En form av "individualisering" kan på detta sätt genomföras.

Fördelningen av arbetsuppgifterna blir beroende av deras utformning. Läggs en "individualiserings"-aspekt blir fördelningen mera lärardirigerad. Viktigt är att varje grupp från början vet vilka studieområden den skall arbeta med.

Efter varje tidsperiod skall redovisning ske. Vissa avsnitt är torftigare i fråga om material, andra fylligare, varför det kan bli en viss spridning av redovisningarna. Gruppen skall dock redovisa så snart den är färdig med sin uppgift. Före redovisningarna från tidsperioderna II och III bör en kort resumé av föregående period göras.

Ett sätt att skärpa förståelsen för ett utvecklingssamband är att till de olika tidsperioderna inom ett studieområde knyta en frågeställning, en genomgående tanke, en bild osv, som de olika grupperna gemensamt får begrunda.

VÅRA NORDISKA GRANNLÄNDER

Får man med ovanstående uppläggnig av Det moderna Sveriges framväxt icke med tillräckligt mycket av de nordiska grannländernas historia har man möjlighet att anknyta till stimuleringslektionen (s. 46) och behandla de nordiska länderna i sammandrag. Detta avsnitt skulle kunna förberedas på så vis att eleverna i god tid söker brevkontakt med elever i motsvarande årskurser i t. ex. vänorter i de olika nordiska länderna. Frågor rörande respektive lands historia, samhällsliv och geografi formuleras i klassen, varefter de sänds till eleverna i de olika länderna.

Det inkomna materialet används antingen till ovannämnda arbetsuppgifter (s. 46), till särskild behandling av detta område eller också som underlag för en estraddebatt av stimuleringskaraktär.

Hembygdens historia

Avsnittet om hembygdens historia skall dels vara en fördjupning av de moment som inlärts under tidigare skolår, dels kunna sättas in i det historiska sammanhanget. Det kan behandlas som ett längdsnitt, där en repetition av Sveriges historia bör spela en inte underordnad roll. Har bygden en rik historia kan detta avsnitt tas till utgångspunkt för behandlingen av Det moderna Sveriges framväxt.

Struktureringen av stoffet liksom arbetssättet blir helt naturligt beroende av den landsdel som skall behandlas. Någon utförlig presentation eller förslag till stoffurval och arbetssätt kan därför icke ges. En viktig funktion har dock studiebesöket. Hela avsnittet kan under några vårveckor centreras kring olika studiebesök med arbetsuppgifter. Undersök möjligheten att disponera någon friluftsdag.

För att en sådan uppläggning av undervisningen skall kunna genomföras bör ämneskonferensen i kommunen kunna lämna material till en hembygdshistoria. Stoff och arbetsuppgifter bör disponeras med hänsyn till arbetssättet.

Ett industrialiserat Västeuropa växer fram

Integrationsproblemen är redan berörda i inledningen (s. 6). Ett sätt att lösa dessa problem är grupparbetsformen. Valet av intresseområde och de läroämnen som kan ge stoff till detta är två problem som nära hänger samman. Intresseområdet behöver inte väljas bland något av de avsnitt som behandlats i denna studieplan (jfr dock USA, s. 36) utan kan mycket väl bli självständigt och hämta stoff från olika avsnitt. Ju flera ämnen som ingår i integrationsavsnittet desto mera förberedelsearbete krävs, såväl i fråga om schematekniska anordningar som lärarsamverkan.

Nedanstående förslag till intresseområde är ett fristående avsnitt, som hämtar stoff från flera tidigare behandlade områden. Detta avsnitt kan antingen ses som en repetition, eller som ett fristående avsnitt med i huvudsak nytt stoff som icke behandlats i samband med andra områden.

Följande ämnen ingår

Svenska (ung. 6 t.), historia (ung. 6 t.) samhällskunskap (ung. 3 t.), geografi (ung. 6 t.), fysik (ung. 2 t.) och kemi (ung. 2 t.)

Tidsperiod: två à tre veckor.

Gruppuppgifter

Råvaror till Västeuropas industrier

Varans väg

Farten ökar — avstånden krymper

Teknikens utveckling — grunden för vår materiella kultur

Industrialiseringen och dess följder
Flykten från landsbygden
Linköping — en växande industristad
Mot en stormarknad i Europa
Några länders statsskick
Pressbevakning
(Jämför i övrigt bil. 14—16.)

Arbetsätt

Som en inledande stimulering presenterar de olika lärarna kort och slående sina respektive uppgifter. För att göra elevernas val lättare kan presentationerna sammanföras till några stencilblad (ex. bil. 14).

Till denna lektion kan flera klassavdelningar dras samman. Antalet bör dock vara högst tre. Annars blir både schematekniska problem och materialsvårigheter alltför stora.

Grundkurs

Varje ämne ger sin grundkurs. Prepareringen av denna bör göras före starten av grupparbetet. Alla elever har då från respektive ämnen fått en allmän bakgrund till de olika uppgifterna. Grundkursen inlärs individuellt under arbetsperioden. Kunskapskontrollen äger rum i varje ämne efter grupparbetets slut.

Arbetsperioden

Eleverna arbetar fritt under de anslagna lektionerna antingen i lektionssalen, biblioteket eller utanför skolan på intervjuer eller studiebesök. Någon schemaändring för lärarnas del behövs ej. Det går i allmänhet att hjälpa en grupp utan att vara ämnesspecialist.

Redovisning

Varje grupp svarar för redovisning av sin uppgift. Planera tillräcklig tid för denna del av grupparbetet! En god redovisning kan mycket väl upprepas inför parallellklasserna, speciellt om uppgiften icke valts i annan klass. Vid redovisningen av grundkursen i de olika ämnena efter arbetets slut bör elevernas anteckningar från gruppredovisningarna utnyttjas.

Synpunkter på en historieinstitution

En välutrustad institution är en av förutsättningarna för det fria arbetet. Här nedan följer några synpunkter på ämnesrummets utseende och funktion.

1. En lång arbetsbänk.

I denna kan inrymmas ett ljusbord samt väl upplysta arbetsbåsar med mindre materielskåp och papperskorgar.

2. Bänkar och bord av varierande storlek och utseende.

Det bör finnas enkelbänkar, dubbelbänkar och grupp-bord. Det är inte alltid nödvändigt att klassen vid klass-undervisning sitter i bänkar vända mot läraren.

3. Materielskåp.

I detta skall olika slag av arbetsmateriel för eleverna förvaras, såsom papper av olika storlek för skrivning, ritning och statistiska uppgifter, arbetsblad och arbets-kartor — av ämneskonferensen eller enskild lärare färdigställda uppgiftsblad förvaras i pärmar — färgkritor och textpennor, små betraktningsapparater m. m.

4. Bildskåp.

Ett rymligt skåp för förvaring av diapositivbilder.

5. Bokhyllor.

Plats för uppslagsverk, fack- och skönlitteratur, pärmar för stencilerade arbetsuppgifter, mappar för urklipp etc. Mindre skåp, helst försedda med glasdörrar, bör vara inbyggda i hyllorna för broschyrer, tidskrifter m. m.

6. Backskåp.

Backar för förvaring av bredvidläsningslitteratur, utrange-rad läro- eller läsebokslitteratur m. m.

7. Skåp för förvaring av utställningsmaterial.

En historielärare vill gärna ha möjlighet att förvara fynd av olika slag. Det kan vara elever eller andra som vill skänka eller tillfälligt låna ut, t. ex. mynt, modeller av redskap, interiörer (gamla dockskåp), bilmodeller etc.

8. Rullgardinskartor.

Några kartor som ständigt skall finnas till hands.

9. Karthiss för övriga kartor.

10. Lärarens arbetsplats.
Ett arbetsbord, ej kateder, med förvaringsutrymmen. Härifrån bör läraren kunna manövrera neddämpning av ljuset, mörkläggningsanordning, bildprojektor, grammo-
fon, bandspelare.
11. Goda mörkläggningsanordningar.
12. Shuntanordning för neddämpning av ljuset.
13. Skrivtavla.
14. Projektionsduk.
8, 9, 13 och 14 bör kunna användas samtidigt.
15. Uttag för TV-antenn.
16. Småbildsprojektor för snabb användning.
17. Några större betraktningsskärmar för "tittning" i par eller i grupp.
18. Episkop med rullbord — viktigt för elevredovisningar.
19. Högtalare.
20. Grammofon.
21. Bandspelare.
22. Spritduklimator.
Lämplig att använda i samband med elevredovisning.
23. Anslagstavla för elevarbeten och aktualitetsbevakning.
24. Bladdertavla för elevredovisningar.
25. Rullbord — för att lätt kunna rulla ut en uppsättning litteratur till ev. grupprum eller annan sal.
26. Grupprum i anslutning till ämnesrummet.

Utöver ett välutrustat ämnesrum krävs för en fullgod studiemiljö ett bokrum, som vid behov kan komplettera ämnesrummets litteraturuppsättning. Det bör hållas tillgängligt hela skoldagen och vara centralt beläget inom skolenheten. Här skall eleverna, enskilt eller i grupp, ha möjlighet att under pågående arbete söka reda på behövlig litteratur, och här får den intresserade eleven tillfälle till hemlån, vilket ämnesrummets boksamling sällan tillåter.

För en ytterligare komplettering av biblioteksresurserna bör möjlighet finnas att från central- eller distriktsbibliotek rekvidera klass- eller ämnesbibliotek, som särskilt sammanställts med sikte på de olika intresseområdena i historiekursen.

Bilagor

Följande bilagor, som alla prövats i praktisk undervisning, återges i allmänhet i förkortat skick.

Bilaga 1

Nationella frihetsrörelser

Exempel på studietekniska ledfrågor lämpliga för självförhör.
(Svaren skall skrivas i fullständiga satser).

Frågor

Svar

1. Hur många olika tyskspråkiga stater fanns det år 1815?
 2. Vilka var de två ledande staterna?
 3. Vilket motstånd fanns hos de mindre staterna mot ett enande?
 4. En stat måste ta ledningen. Vilken?
 5. Vem var den hårde och hänsynslöse statsmannen i detta land, som kom att leda enhetsverket?
 6. Vad ansåg denne man vara villkoret för att ena de tyska staterna?
 7. Vilket land vände sig Preussen mot först?
 8. Varför erövrade Preussen en del av detta land? (Slesvig-Holstein)
-

Bilaga 2

Nationella frihetsrörelser

Exempel på kartövningar

Uppgift 1

Nämna fyra av de större stater som var helt fria år 1803 men som år 1810 hade tvingats till förbund med eller blivit beroende av Frankrike!

Anvisningar

- a) Slå upp sidan 33 i atlasen!
- b) Från vilka år är de tre kartorna på denna sida?
- c) Studera teckenförklaringarna till de tre kartorna och ange sedan hur "Med Frankrike förbundna stater" betecknas.
- d) Vilka stater var *icke* avhängiga (beroende) av Frankrike år 1803?
- e) Vilka av dessa stater var fortfarande helt oberoende av Frankrike år 1810? (7 stycken)
- f) Nästa steg är att besvara uppgift 1.

Uppgift 2

Vid Tysklands enande 1871 bestod Tyska riket av i huvudsak större eller mindre tyska furstendömen. Dessutom hade dock landområden från angränsande stater erövrats.

Från vilka stater hade dessa områden erövrats?

Anvisningar

- a) Slå upp sidan 35 i atlasen!
- b) De två kartorna "Preussen och Tysklands enande" ger kanske inte hela svaret på uppgiften. Du ser att det finns en hänvisning till en annan sida i atlasen. Vilken sida?
- c) Slå upp denna sida och besvara följande fråga: Från vilket land är det största förvärvet på 1795 års karta?
- d) Gå tillbaka till sidan 35 och besvara följande fråga: Vilka stater gränsar till Tyska förbundet enligt 1815 års karta? (Glöm inte ett stort land, vars namn inte är utsett. Kontrollera ditt svar genom att studera en Europakarta.)
- e) Vilka ytterligare landområden erövrades från angränsande stater fram till år 1871 och från vilka länder erövrades dessa?

Besvara uppgiften e på följande sätt:

1. Tyska rikets gräns finns dragen på 1871 års karta. Följ den med fingret.
2. Överför med hjälp av fingret denna gräns på kartan för år 1815.

3. Då ser du att en stat har lämnat Tyska förbundet. Vilken?
 4. Du ser också att land har erövrats från två av grannstaterna. Från vilka grannstater?
 5. Vad heter områdena?
 6. Vilket år erövrades respektive område?
- f. Efter detta arbete har du på ett tillfredsställande sätt besvarat huvudfrågan i uppgift 2.

Bilaga 3

Nationella frihetsrörelser

Tyskland

Besvara skriftligt i fullständiga satser följande uppgifter:

1. Hur många stater fanns i Tyskland omkring år 1815?
2. År 1848 erbjöds den tyska kejsarkronan åt Preussens kung. Varför vågade denne inte mottaga erbjudandet?
3. Redogör för skillnaden mellan den stortyska och den lilltyska lösningen med tanke på Tysklands enande.
4. Ange i fem korta meningar några egenskaper hos Otto von Bismarck.
5. Anteckna Bismarcks valspråk och lär dig det utantill. (Tidens stora frågor . . .)
6. Berätta med hjälp av stolpar om det dansk-tyska kriget 1864.
7. År 1866 drabbade Preussen och Österrike samman. På vilka villkor slöts freden?
8. Efter fransk-tyska kriget 1870—71 var Tyska riket en verklighet. Redogör för fredsvillkoren.
9. Använd 5 minuter till att studera kartan på s. 00. Titta särskilt på Balkanhalvöns stater.
Skriv sedan upp de stater, som fanns i Europa efter 1870. Gör inga misstag då du tar med Nordens länder. Jämför gärna med en historisk atlas.
10. Gör upp en "tidtabell" för Tysklands enande från 1815 till 1871. Angiv årtal, ledande män och vad som skedde.

Bilaga 4

Propaganda – objektiv bedömning

Sök för vart och ett av uttalandena här nedan avgöra om det

- a) *utgör ett försök till objektiv beskrivning av förhållandena eller om det*
- b) *är skrivet i propagandasyfte.*

Propagandan kan givetvis både vara *riktad mot* något och vara skriven med syfte att *tala för* något.

Ex. 1.

”Folkdemokratiernas invånare har funnit att det sovjetryska statssystemet är överlägset alla andra existerande statsskick. Detta visar sig bl. a. vid valen, då över 99 % av de röstberättigade går till val och lämnar sin röst för det kommunistiska partiets kandidater.”

Ex. 2.

”I Sovjetunionen är människorna statens slavar. De står helt under partiets inflytande och varje form av tankefrihet är omöjliggjord.”

Ex. 3.

”Människorna i Ryssland före kommunisttiden hade ingen större grad av frihet. De flesta levde i stor fattigdom och var starkt beroende av det lilla fåtalet maktägande. De flesta människor i våra dagars Ryssland har det säkerligen bättre än om de levat under tsartiden.”

Bilaga 5

Rysslands utrikespolitiska historia

För att lära dig något om Rysslands utrikespolitik genom tiderna kan du göra på följande sätt:

1. Du skall läsa två korta textavsnitt, nummer 1 och 2 nedan.
2. Till varje sådant läsestycke hör en karta i *Atlas till historien*, som noggrant måste studeras.

3. Efter varje avsnitt kommer 2—4 frågor, som kan besvaras med några få ord. Svaren på frågorna skall skrivas på ett arbetsblad, och du skall själv rätta dina svar med hjälp av en rättningsmall, som du får av läraren, när *samtliga uppgifter* är färdiglösta.

Det gäller för dig att arbeta snabbt och omsorgsfullt med dessa frågor och uppgifter, ty efter textläsning och rättning av dina svar, får du ett prov.

När du är färdig med dessa uppgifter, får du en rättningsmall av läraren. Kontrollera svaren på dina uppgifter med hjälp av den! Om du har gjort några fel, måste du gå tillbaka till uppgifterna och lära dig de rätta svaren!

Om du får någon tid över sedan du klarat av provet, kan du försöka lösa nedanstående uppgifter!

- A. Redogör för Sveriges förhållande till Ryssland från 1600-talet t.o.m. första världskriget!
- B. Redogör för Polens förhållande till Ryssland under samma tid!
- C. När var S:t Petersburg huvudstad i Ryssland?
- D. Ange med årtal och namn på hav, vid vilka tillfällen som Ryssland lyckades nå fram till resp. hav!

Nummer 1

Till detta avsnitt hör kartan med årtalsbeteckningen 1533 på sidan 31 i Atlas till historien. Slå upp denna karta nu!

Under 1200-talet fanns i Ryssland små ryska furstendömen och stadsrepubliker, och de ryska furstarna var skattskyldiga under en mongolisk stam, Gyllene horden. Först i slutet av 1400-talet lyckades storfursten av Moskva ena Ryssland och frigöra det från Gyllene hordens övervälde. Sedan denna tid var Moskva huvudstad till början av 1700-talet.

Besvara följande frågor på ett arbetsblad

1. Vad hette den mongoliska stam under vilken de ryska furstarna var skattskyldiga under 1200-talet?
2. Vad hette Rysslands huvudstad under 1500-talet?
3. Se på kartan! Vilka hav nådde Ryssland fram till i början av 1500-talet?

Nummer 2

Till detta avsnitt hör kartan Europa efter första världskriget på sidan 45 i Atlas till historien.

I första världskriget deltog Ryssland på de allierades sida mot Tyskland, men landet förmådde på grund av revolutionen inte bära krigets bördor tills segern vunnits. Våren 1918 slöt Ryssland fred med centralmakterna och avträdde alla de av de västra randfolken bebodda områdena.

Moskva blev åter huvudstad år 1918.

Besvara följande frågor på ditt arbetsblad

4. På vilken sida deltog Ryssland i första världskriget?
5. Varför slöt Ryssland fred före sina bundsförvanter?
6. Se kartan! Vilka områden måste Ryssland avträda år 1918? (Jämför med texten här ovan!)

Anmärkning

Övriga uppgifter kan ta fasta på Rysslands gränsförändring, kampen om tillgång till haven samt andra viktiga utrikespolitiska händelser.

Bilaga 6

Bakgrunden till den ryska revolutionen 1917

På dessa blad finner du tre serier frågor A, B och C, som belyser orsakerna till revolutionen 1917. Frågorna är uppställda på följande sätt.

Övningsexempel

1917 utbröt den stora ryska revolutionen. Den förvandlade tsarernas gamla "heliga Ryssland" till det moderna kommunistiska Sovjetunionen. Då man studerar Ryssland historia, tycker man sig finna många orsaker till att tsarväldet störtades.

Vad heter den stat, som föddes 1917?

Svar: Sovjetunionen.

Då du klarat av A-frågorna, som är grundkurs, går du vidare till B och C, som är överkurs.

- A 1. Den stora massan av Rysslands folk under tsartiden var bönder. Med tiden hade adelsmännen, som var godsägare, fått allt större makt över dem och deras jord. Bönderna hade blivit "livegna".
Vilka var tsartidens bönder i Ryssland beroende av?
Svar:
- A 2. Livegenskap kunde t. ex. innebära att man inte fick flytta från den gård, där man bodde och att man måste använda det mesta av sin och familjens arbetskraft till arbete på adelsmannens gods.
Var arbetade de livegna och deras familjer?
Svar:
- A 3. Den moderna industrin i Ryssland hade 1917 inte hunnit lika långt i utveckling som den västeuropeiska. Men det fanns ändå redan många industriarbetare. Var industrin i Ryssland 1917 starkare eller svagare utvecklad än Västeuropas?
Svar:
- A 4. Arbetarna hade mycket låga löner och 11 timmars arbetsdag och det är naturligt, att många av dem var missnöjda med samhället.
Varför var arbetarna inte nöjda?
Svar:
- A 5. Missnöjet växte bland de inkallade soldaterna och även hos många officerare i armén och flottan. I städerna blev det livsmedelsbrist bland de fattiga, eftersom ingen hade ordnat ransonering av mat och "hungerkravaller" uppstod. Det var ur sådana gatuplopp, som revolutionen 1917 utvecklade sig.
Nämna några missnöjda grupper inom det ryska folket vid revolutionens utbrott!
Svar:
- B 1. Adeln hade fått sin starka ekonomiska maktställning med tsarernas hjälp och till stor del på böndernas bekostnad. Majoriteten (flertalet) stödde därför tsaren. Men det fanns också bildade adelsmän som tyckte, att tsaren styrde Ryssland dåligt, och att han var

orsaken till att landet var efter de västeuropeiska stormakterna i utveckling.

Varför stod en del adelsmän i opposition (gjorde motstånd) mot tsarens sätt att styra sitt rike?

Svar:

- C 1-2. 1917 års revolution var inte den första i Ryssland. På 1600-1700-talen förekom stora bondeuppror (det ena leddes av "Stenka Rasin") men de hade bara lett till att bönderna fick det sämre. 1905, i samband med motgångarna i rysk-japanska kriget, tvangs tsaren att införa ett slags riksdag, duman, men efter en tid tog tsaren tillbaka den makt, som han måst avstå till duman. Då Ryssland led nederlag i världskriget, bröt revolutionen ut 1917. I Sverige, där folket varit med att bestämma genom riksdagen, har vi inte haft någon motsvarande revolution.

(1) Försök ge en förklaring till att Ryssland genomgått så många revolutioner!

Svar:

(2) Ge exempel på ett annat land, som haft många revolutioner!

Svar:

- C 3. Vad menas med bolscheviker och menscheviker? (För att få svar på den frågan får du läsa s. 54—56 i Hagnell-Olander-Granfelt, Berättelser och bilder ur världshistorien, del 5).

Svar: (utförligt)

Bilaga 7

Sovjetunionen

Grundkurs: Kahnberg-Lindeberg, Genom tiderna 2, s. 233-236. Denna läses som läxa. Nyckelord som stöd för ditt minne finner du i nedanstående understrukna uppslagsord.

Till varje uppslagsord finns en eller flera arbetsuppgifter.

Du kan börja med att skumläsa texten i läroboken och

stryka under uppslagsorden. Därefter väljer du någon arbetsuppgift inom ett område du vill veta mera om.

Du får ta endast ett exemplar av resp. bok till varje arbetsuppgift.

Läxan läser du sedan hemma till nästa gång. Arbetsuppgifterna skall du slutföra under två lektioner. Hinner du med flera uppgifter är det bara bra.

Överkurs: Kahnberg-Lindeberg, s. 236—237. Rysslands politiska utveckling.

Står det *iu* kan du arbeta ensam med uppgiften;

pu betyder att du arbetar tillsammans med en kamrat;

gu innebär att du arbetar tillsammans med två andra elever. Ni bildar en grupp på tre elever.

Vid flera av ovanstående markeringar, välj arbetssätt själv.

x = lätt uppgift

xx = medelsvår uppgift

xxx = svår uppgift

Denna kolumn användes för anteckningar under redovisningstimmarna.

Världskriget

Ryssland besegras

iu

pu

x

I det följande räknas bara uppslagsorden upp.

Marsrevolutionen

Oktoberrevolutionen

Kommunistiska partiet

Lenin:

1. Lenin på flykt
2. Lenin — människan
3. Lenin — flyktingen och triumfatorn
4. Lenins idéer och program

Inbördeskriget
Uppror och opposition
Karl Marx socialistiska program
Kollektivjordbruk

5-årsplaner:

Sovjetunionen industrialiseras I

Sovjetunionen industrialiseras II

Stalin:

1. Rysslands röde tsar
2. Stalin — diktatorn och människan

Chrustjov:

Chrustjov — framtiden?

Författning:

Hur Sovjetunionen styrs

Extra uppgift utanför läroboken:

"Den blodiga söndagen"

Bilaga 8

Rysslands röde tsar

Uppgifter

1. Ange i korta punkter händelser i Stalins liv fram till år 1917!
2. Vad betyder "Stalin"?
3. Vem tävlade Stalin med om makten efter Lenins död?
4. Ge några exempel på vad Stalin gjorde för Sovjetunionen under sin regeringstid!
5. Ge några exempel på Stalins grymhet!
6. Varför kan Stalin kallas "Rysslands röde tsar"?
7. Vad gör Stalin på bild 14? Varför är han avbildad så?
8. På vilken sida står nyheten om Stalins död?

Material

Diapositiv: nr 14 och 22

EAL (s. 234—238)

Dvg 4 (s. 106—110)

Resultat av ditt arbete

- A. Besvara uppg. 1—8 i fullständiga meningar!
- B. Skriv en text till bild 14!
- C. Berätta något om Stalin med hjälp av svaren på uppg. 1—8 och genom att visa bild 14 (fritt berättande).

iu

pu

xx

Bilaga 9

Sovjetunionen industrialiseras 1

Uppgifter

- 1. Vilket mål hade femårsplanerna?
- 2. Vad gjordes under den första femårsplanen?
- 3. Vad är en "stachanovit"?
- 4. Visar bild 16 tung eller lätt industri?
- 5. Bild 15 är en teckning från femårsplanernas tid. När? Beskriv bilden!

Material

Diapositiv: Nr 15 och 16

Dvg 4 (s. 107—108)

EAL 4 (s. 236—237)

Resultat av ditt arbete

- A. Svara med fullständiga meningar på uppg. 1—4.
- B. Skriv en text till bild 15!
- C. Visa bild 15 och 16 och berätta muntligt om femårsplanerna!

iu

pu

x

Den stora invasionen den 6 juni 1944

Bilaga till "De båda världskrigen och deras förhistoria".

Uppgifter

1. Läs om invasionsplanerna på s. 245—250 i Bbv 5. Gör stolpanteckningar.
2. Varför var ryssarna så angelägna om att en ny front skulle upprättas i väster?
3. Meningen var att en ny front skulle upprättas redan år 1942. Varför uppsköts dessa planer?
4. Hur var förhållandena i öster, när invasionen i väster ägde rum?
5. Skriv ner viktiga punkter ur händelseförloppet under själva invasionen. Använd gärna en kartskiss.

Material

Bbv 5 s. 251—252

Bbv 5 s. 245—250

Eal s. 313—316

Bilderna 24, 25, 26

Underlagskarta över Västeuropa.

Resultat av ditt arbete

- A. Berätta för dina kamrater om invasionen. Använd dig av svaren på uppg. 1—5.
- B. Visa på en europakarta när du berättar.
- C. Visa bilder under redovisningen.

iu

pu

grupp

xx

Bilaga 11

Framför Moskvas portar

Bilaga till "De båda världskrigen och deras förhistoria".

I Karl XII:s, Napoleons och Hitlers fotspår

Uppgifter

1. Ange i korta punkter hur Karl XII planerade och genomförde sitt anfall mot Ryssland på 1700-talet.
2. Ange i korta punkter hur Napoleon I planerade och genomförde sitt anfall mot Ryssland på 1800-talet.
3. Ange i korta punkter hur Hitler planerade och genomförde sitt anfall mot Ryssland på 1900-talet.

Material

Karl XII och Napoleon: Äldre läroböcker.

Hitler: Eal 5 sid. 300—305.

Karl XII, Napoleon och Hitler: Bildband.

Resultat av ditt arbete

- A. Redogör inför kamraterna om Karl XII:s fälttåg mot Ryssland. Använd bilder och en karta.
- B. Samma som A men gällande Napoleon I.
- C. Samma som A men gällande Hitler.
- D. Försök göra några jämförelser och försök dra fram några skillnader.

Grupp. 3 elever

xx

Bilaga 12

Exempel på statistiska uppgifter

Skriv av de siffror du behöver ur den tabell du använder, så att dina kamrater också kan få tillgång till tabellhäftet!

1. *Östergötlands befolkning i procent av rikets.*

Hur stor del av rikets befolkning, räknat i procent, bodde i Östergötland åren 1749, 1772, 1810, 1850, 1900, 1950? Beräkna procenten för vart och ett av de angivna årtalen och sammanställ siffrorna. Gör sedan om du hinner ett diagram av uppställningen:

Källa: Historisk statistik för Sverige, del I, tabell A 5, s. 6—8. Värdena för hela riket står vid "Summa".

Uppgiften lämplig för grupp.

2. *Stadsbefolkning och lantbefolkning i Östergötland.*

Gör ett diagram med *en* kurva för stadsbefolkningen och *en* för lantbefolkningen i Östergötland 1800—1950. (I diagrammet bör årtalen 1820 och 1840 finnas angivna, fast inga uppgifter finns från de åren!)

Källa: Historisk statistik för Sverige, del I, tabell A 6 och A 7, s. 9—10.

3. *Skörden i 1000-tal ton 1809 och 1955.*

Gör ett stapeldiagram och jämför skördeuppgifterna för de olika grödorna åren 1809 och 1955.

Se Historisk statistik II, tab. E 16 s. 46, tab. E 18 s. 49 och (beträffande skördeuppgiften för potatis 1955) tab. E 19 s. 52. (Vete = höstvete + vårvete, råg = höstråg + vårråg, ärter = baljväxter!)

Utelämna kolumnen "Summa spannmål" eller gör ett särskilt diagram av den! Observera risken att diagrammet får för stor höjd!

4. *Spädbarnsdödligheten i promille 1751—1950.*

Ange dödligheten första levnadsåret för perioden 1751/60—1941/50 i en diagramkurva.

Källa: Historisk statistik I, tab. B 14, s. 60.

Använd värdena i tabellkolumnen "Samtliga".

Bilaga 13

Arbetskort till bilder

I nedanstående exempel på *bildens* användning som enskild arbetsuppgift kan eleven tänkas söka svaren i en läroboks-

eller annan lästext, eller också kan bilden sättas in i samband med repetition av redan genomgångna moment. Frågornas och ingressens utformning beror på förutsättningarna i varje särskilt fall. Svårighetsgraden kan varieras, men relativt lätta ledfrågor torde i allmänhet vara att föredra.

Till varje bild eller grupp av bilder som skall analyseras får eleven — eller ett par elever i samarbete — låna ett arbetskort med de dithörande frågorna. Här har som exempel valts en välkänd politisk karikatyr.

"Lotsen lämnar fartyget"

Då kejsar Vilhelm II år 1890 lät Bismarck avgå som ledare för den tyska utrikespolitiken, ansåg den engelska premiärministern det skedda vara "en oerhörd olycka, vars verkningar skall bli märkbara över hela Europa." Bilden är en engelsk karikatyr i "Punch". Tecknaren Tenniel kallade den "Lotsen lämnar fartyget".

1. Varför avbildas Bismarck som lots?
2. Vem föreställer "kaptenen" på däcket?
3. Vad är det för "fartyg" som Bismarck lotsat?
4. Anses det bättre för ett fartyg att ha lots eller inte?
5. Ger lotsen på teckningen intryck av att vara en man att lita på?
6. Tycker den utländske iakttagaren (tecknaren) att det var klokt handlat att låta "lotsen lämna fartyget"?

Bilaga 14

Ett industrialiserat Västeuropa växer fram

Här nedan kan du finna något om de olika uppgifterna som ingår i grupparbetet.

Råvaror till Västeuropas industrier

Tänk dej — om man själv kunde göra en bil! Nog har du väl drömt om att äga en egen "moppe", mc, radiogrammofon, symaskin, TV, bil, båt eller rentav ett flygplan. Industrier kan

tillverka varor, sådana som vi nämnde plus massor av andra: stora som atlantjättar, små som transistorer och miniatyrklockor, hårda som pansarplåt, mjuka som skumgummi.

Vilka råvaror behöver Västeuropas industrier? Varifrån får man råvarorna till dessa industrier?

De frågorna skall gruppen "Råvaror" söka ge svar på. De kommer att slå upp, söka, fundera, läsa, skriva, stencilera, rita och mycket annat och sedan försöka lära sina klasskamrater det allra viktigaste.

Teknikens utveckling — grunden för vår materiella kultur

Ingen elström eller olja?

Ja, tänk själv!

Bara stearinljus — nästan natt.

Ingen värme i elementen, för pumparna går inte.

Inga bilar, bussar eller moppar — bara apostlahästar.

Ingen radio eller TV — naturligtvis inte.

Den tekniska utvecklingen är grunden för vår nutida kultur. Skulle du vilja syssla något med vattenhjul, turbiner, motorer, generatorer, elektronrör, transistorer och visa kamraterna. Vill du kasta en blick in i atomåldern?

Mot en stormarknad i Europa

"Det mesta sker i tysthet eller nästan i tysthet. Utan stora rubriker, utan dramatik, och ändå är det något ofantligt som håller på att hända, något som egentligen angår dig och mig och oss alla kanske mer än sputnikar och månresor. Det är Europas Förenta Stater som steg för steg växer fram, och om allt går som man tänkt sig så kommer Europa att se ganska annorlunda ut om 10 år." Så sa man för ett par år sedan, och i dag behöver vi bara öppna en tidning för att hitta rubriker om detta ekonomiskt-politiska skeende i Europa: "EFTA och Sverige blir samväldesländer", "de Gaulle, Europas nya Hitler", "Oro inför EEC-krisen präglade årets remiss", "Fransmännen bojkottade kol- och stålkonferensen" osv. Vi har USA i Nordamerika — kommer vi att få ett USE i Europa? Kommer Sverige att vara med i denna gemenskap?

Den grupp som väljer detta ämne kommer att syssla med

det mest aktuella problemet i Europa, det ekonomiska samarbetet.

Pressbevakarna

kommer att få ovanliga och rätt krävande, men intressanta uppgifter. Gruppen bör bestå av tre deltagare, som kommer att få uträtta ett arbete av den allra största betydelse för alla de andra grupperna.

Åt pressbevakarna har skolan specialprenumererat på fyra stora tidningar. Pressbevakarnas viktigaste uppgift blir att bevaka dessa tidningar under den tid grupparbetet pågår och förse de övriga grupperna med urklipp och referat av sådana artiklar, som de andra grupperna kan vara intresserade av. Sax, klister och penna behövs plus intresse för att läsa tidningar . . .

Bilaga 15

Farten ökar – avstånden minskar

Uppgift

Kommunikationerna har förändrat världen. De har också förändrat människornas sätt att leva.

Ni skall försöka visa vad de moderna kommunikationsmedlen betytt, betyder och kommer att betyda för Västeuropa. Alla tekniska uppfinningar får följder — goda och dåliga. Nya problem dyker upp. Tänk på bilismen i städerna, luftföreningar, parkeringsbekymmer, gatubreddningar. Andra kommunikationsmedel har sina problem. Fundera också på hur städernas placering varit och är beroende av kommunikationerna.

Men ni skall också berätta om de olika kommunikationsmedlen. När började de första tågen rulla? Hur såg de ut? Förbättringar? Kom de samtidigt i alla länder? Bilen, flygplanet etc.

Arbetsätt

Först bör gruppen gå igenom några olika läroböcker i historia och geografi och där läsa om samfärdseln. Då får ni en god bakgrund. Ni får också idéer till hur ni skall lägga upp arbetet. Ni kan om ni vill hitta på en stad — eller ta er egen hemstad. Först ritas en plan över den "sovande" staden, dit ingen industri ännu kommit. Det kanske finns en gästgivargård. Det finns tullar. Några vägar leder ut från staden. Bönderna kommer in och säljer sina varor på torget — stadens kärna. Så börjar de moderna kommunikationerna komma till staden. Staden byggs ut, den förändras. Sönnen upphör. Farten ökar — avstånden krymper.

När kom de olika kommunikationsmedlen till staden? Om den hade legat i England, på kontinenten, i Sverige, när hade de då kommit?

Vad betydde kommunikationerna för staden? Rita olika stadsplaner och visa vad som hände. För varje nytt samfärdsmedel som kommer till, tar ni reda på något om dess historia och utbredning idag. Gör statistik.

Intervjua några äldre personer.

Redovisning

Arbetsbok: Uppsatser. Bilder — tecknade och uppklistrade, fotografier el. dyl. Diagram. Skisser. Tidningsurklipp etc.
Hjälpmedel vid muntlig redovisning:

Bildband, andra bilder

Skisser över en stad, där ni kan visa hur kommunikationerna förändrat staden. Skriv årtal

Kartor som visar utbredning i Västeuropa under olika tider

Diagram

Kanske uppspelning eller återgivning av några intervjuer

Modeller och mycket annat

Litteratur och andra hjälpmedel

En box med läroböcker i historia och geografi

Historiska och geografiska läseböcker (gör en förteckning över de böcker ni läser i),

Litteratur om er hembygd

Järnbruksminnen

Bildband: Ur sjöfartens historia, Järnvägens utveckling

Ev. någon BP-film.

Bilaga 16

Några länders statskick

I tidningarna finner man dagligen uttalanden, som gjorts av statsöverhuvuden i olika länder. Ofta frågar man sig: Har denna person möjlighet att på egen hand verkställa de många gånger hotfulla uttalanden som görs? Hur stor makt har egentligen president Lyndon Johnson? Kan han ensam förklara krig i en viss situation?

Har den engelska drottningen någon möjlighet att inverka på Storbritanniens hållning i en kommande krissituation?

Kan ryske regeringschefen ge order om att ockupera en grannstat utan att fråga någon annan ledande man i Sovjetunionen?

Det gäller för den grupp, som arbetar med detta ämne, att komma fram till vem som egentligen avgör de viktiga besluten i några ledande stater.

Till sin hjälp har gruppen aktuella uppslagsverk och liknande, och tidningspressen har dagligen artiklar, som behandlar detta ämne.

Förslag till arbetsgång

Var och en i gruppen bestämmer sig för ett land, vars statskick skall undersökas. Använd först tillgänglig litteratur och dela upp stoffet i tre avdelningar enligt nedan:

1. Folkrepresentation
2. Statsöverhuvud
3. Regering

Sedan gäller det att med tidningarnas hjälp få fram uttalanden, som gjorts av statschefer eller andra personer i ledande ställning och med hjälp av dessa urklipp få fram ytterligare kunskaper om statsskicket i respektive land. Gruppen disku-

terar, sammanställer sina resultat och förbereder sig på redovisning inför klassen. Helst bör en kort sammanställning stencileras ut till kamraterna, och den kompletteras sedan vid den muntliga redovisningen. Utnyttja gärna bilder för att i möjligaste mån göra framställningen levande. Glöm ej karikatyrteckningarna.

Du kommer under arbetets gång att stöta på många främmande ord, som du givetvis försöker få förklarade, i första hand genom att använda uppslagsbok.

Litteratur

Läroboken *Vi och vårt samhälle* har en god sammanställning, som kan användas som en mall för ditt arbete

Samhällskunskap utgiven av Kungl. Skolöverstyrelsen (för seminarier)

Hesslén, Statskunskap

Uppslagsböcker (Observera risken för föräldrade uppgifter)

När, var, hur

Kunskapens bok (mycket bra)

Fakta

Bilaga 17

Ordförklaringsövningar

Lärobokens text blir utgångspunkt. I en stencil kan ingå

- enkla ordförklaringar
- ord, som lämnas åt eleven att förklara med hjälp av ordlistor och uppslagsböcker
- tillämpningsövningar, där de under a) och b) förekommande orden skall sättas in i ett sammanhang.

Utdrag ur ordförklaringsövning:

Ordförklaringar till s. xx—yy i läroboken:

regemente = ledning, styrelse. Betecknar här den truppstyrka över vilken en överste hade ledning ("regementet"). Ibland används ordet också som benämning på de byggnader, där regementet har sin förläggning ("Kaserngatan ligger vid regementet")

hålla sina fiender stången = stå emot dem, försvara sig framgångsrikt

regent = statsöverhuvud, "härskare", han står i spetsen för ett lands styrelse

reformer = förbättringar, förändringar, omdaningar

Försök att förklara dessa ord och uttryck: (använd ordlista och uppslagsböcker!)

landavträdelser =

order =

undersåtar =

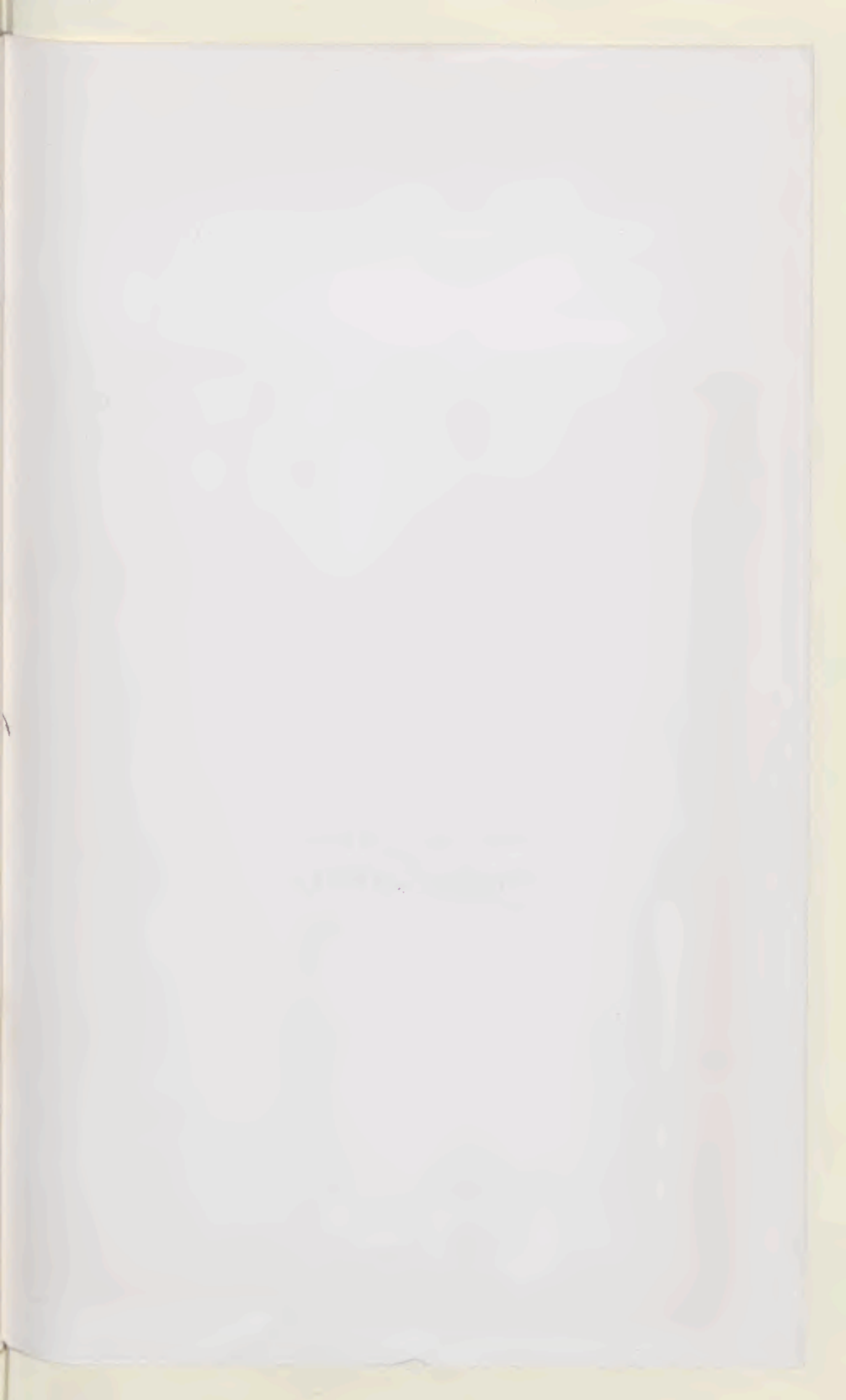
Fullborda följande meningar:

Översten anföll med hela . . .

Som . . . genomförde Viktor Emanuel många . . .

Sverige måste i freden i Fredrikshamn göra stora . . .

~~Internationales
Schulbuchinstitut~~

CHAPTER I
THE EARLY HISTORY OF THE UNITED STATES

The first European settlers in North America were the Spanish, who discovered the continent in 1492. They established colonies in Florida, the Southwest, and the Caribbean. The English followed in 1607, settling in Jamestown, Virginia. Other English colonies were established in New England and the Middle Atlantic region.

The French also established colonies in North America, primarily in the St. Lawrence Valley and the Mississippi River valley. The Dutch, Swedish, and Danish also had colonies in the Northeast and the Caribbean. The American Revolution broke out in 1775, leading to the independence of the United States in 1776.

The United States continued to expand westward, leading to the Mexican-American War (1846-1848) and the acquisition of California and other western territories. The Civil War (1861-1865) was fought over the issue of slavery, leading to the abolition of slavery in 1863.

SYL-LR:s METODISKA BIBLIOTEK är en skriftserie, som utges i samarbete mellan Sveriges yngre läroverkslärares förening (SYL) och läroverksiärarnas riksförbund (LR) samt Almqvist & Wiksell.

Serien kommer att omfatta skrifter, som behandlar metodiska problem i olika ämnen på grundskolans högstadium. I första hand har en serie studieplaner planerats. Föreliggande studieplan i historia har författats av Lennart Ahl, Per Wikberg och Bertil Ydén

I serien har tidigare utgivits

Anders Boierth

Studieplan i biologi för grundskolan, årskurs 7

Pris 2:75 B

Sixten Björkblom

Studieplan i samhällskunskap för grundskolans
högstadium

Pris 7:50 B

Lennart Ahl, Perolof Bergqvist, Bengt Fredriksson

Studieplan i geografi för grundskolan, årskurs 8

Pris 4:75 B